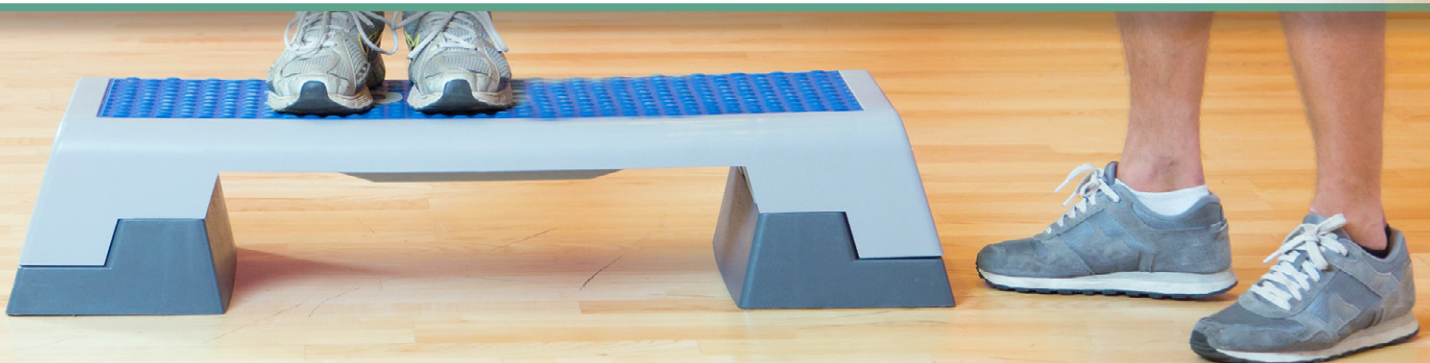

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

**Valtionhallinto liikunnan ja
liikkumisen edistäjänä 2019–2023:
työ- ja elinkeinoministeriö**

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2023:11

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO

Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Undervisnings- och kulturministeriet
Valtion liikuntaneuvosto/Statens idrottsråd
PL/PB 29
00023 Valtioneuvosto/Statsrådet
www.liikuntaneuvosto.fi

Ulkoasu: Graafinen suunnittelu Pirjo Uusitalo-Aura
Taitto: Tmi Airos, Antero Airos
Kansikuva: Kuvatoimisto Rodeo Oy

ISBN 978-952-263-761-1 (pdf)
ISSN 2242-4571 (verkkajulkaisu)

Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:11

Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntalaissa määritelty asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on käsitellä liikunnan ja liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita. Liikuntaneuvosto seuraa liikunnan kehitystä, antaa lausuntoja liikuntamäärärahoista ja arvioi valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella.

**Valtionhallinto liikunnan ja
liikkumisen edistäjänä 2019–2023:
työ- ja elinkeinoministeriö**

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2023:11

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Perustiedot ja kiinnekohta liikuntaan	10
3	Keskeiset liikuntaa ja liikkumista edistävät toimenpiteet	13
	3.1. Liikunta- ja hyvinvointialan elinkeinotoiminnan, innovaatioiden sekä matkailun edistäminen	13
	3.2. Liikuntapalveluiden turvallisuus	24
	3.3. Liikunta osana alueiden kehittämistä ja Euroopan unionin rakennerahastojen liikuntaa edistävät hankkeet	27
	3.4. Liikunta osana työelämän kehittämistä (työhyvinvointi) ja TE-hallinnon palveluita	31
	3.5. Liikunta osana maahanmuuttajien kotoutumisen koordinoitua	35
	3.6. Liikunnan edistäminen osana siviilipalvelusta	39
4	Johtopäätökset ja kehittämissuosituks	42

1

Johdanto

1

Johdanto

Lapsista vain noin kolmannes ja aikuisista neljännes täyttää liikkumissuosituksen. Ikääntyneistä ja toimintarajoitteista henkilöistä vielä tätäkin harvempi.¹ Lapsista ja nuorista noin 40 prosentilla fyysisen toimintakyky on jo tasolla, joka voi haitata arjessa selviämistä.²

Liikkumisen määrä on vähentynyt erityisesti siksi, että arjessa liikutaan yhä vähemmän. Ihmisten arki kuuluu suurelta osin eri hallinnonalojen vaikutuspiirissä ja liikuntahallinnon ulottumattomissa, kuten varhaiskasvatuksessa, kouluissa, työpaikoilla tai näiden välisillä matkoilla. Arkiliikkumiseen vaikutetaan eri hallinnonalojen toimilla, kuten kasvatus- ja koulutus-, ympäristö-, rakentamis-, liikenne- ja liikuntapolitiikalla. Liikkumisen ja liikunnan poikkihallinnollinen edistäminen vaatii paljon toimenpiteitä ja koordinaatiota hallinnonalojen välillä, mutta myös hallinnonalojen sisällä.

Liikunnalla ja urheilulla on oma tärkeä itseisarvonsa. Liikunta ja urheilu ovat itsessään arvokkaita ja monilla ihmisillä yksi merkityksellisen elämän sisällöistä. Välinearvona liikunta edistää terveyttä, oppimista, työkykyä, osallisuutta ja kotoutumista sekä vähentää työstä poissaoloja ja terveydenhoidon tarvetta. Liikunta ylläpitää ikääntyvän väestön toimintakykyä ja vähentää palvelutarvetta. Liikkuminen päästöttömillä, fyysisesti aktiivisilla kulkutavoilla edistää hiilineutraaliustavoitteeseen pääsyä. Lisäksi liikunta liittyy sotilaalliseen suorituskykyyn. Väestön liikkumisen edistäminen on keino hakea julkiseen talouteen säästöjä, kuten vähentää sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia. Urheilulla voidaan muun muassa edistää maakuvaa ja Suomen tunnettuutta, kansallista identiteettiä, yhteisöllisyyttä ja hyvää mieltä sekä tuottaa esikuvia.

Valtion keskushallinto muodostuu 12 ministeriöstä sekä niiden alaisista virastoista ja laitoksista. Käytännössä kaikkien hallinnonalojen toimilla vaikutetaan väestön liikkumiseen ja liikuntaan. Kaikilla hallinnonaloilla on ainakin välillisesti liikkumista ja liikuntaa tai urheilua edistäviä toimenpiteitä, mutta myös toimenpiteitä, jotka vähentävät mahdollisuuksia liikkumiseen ja liikunnan harrastamiseen. Eri hallinnonaloilla on kuitenkin erilaisia intressejä edistää liikkumista ja liikuntaa. Usein liikunta ja liikkuminen ovat välineitä hallinnonalan keskeisten omien tavoitteiden (esimerkiksi luontosuhteen, maaseudun elinvoimaisuuden, hiilineutraaliuden tai kotoutumisen) edistämiseksi.

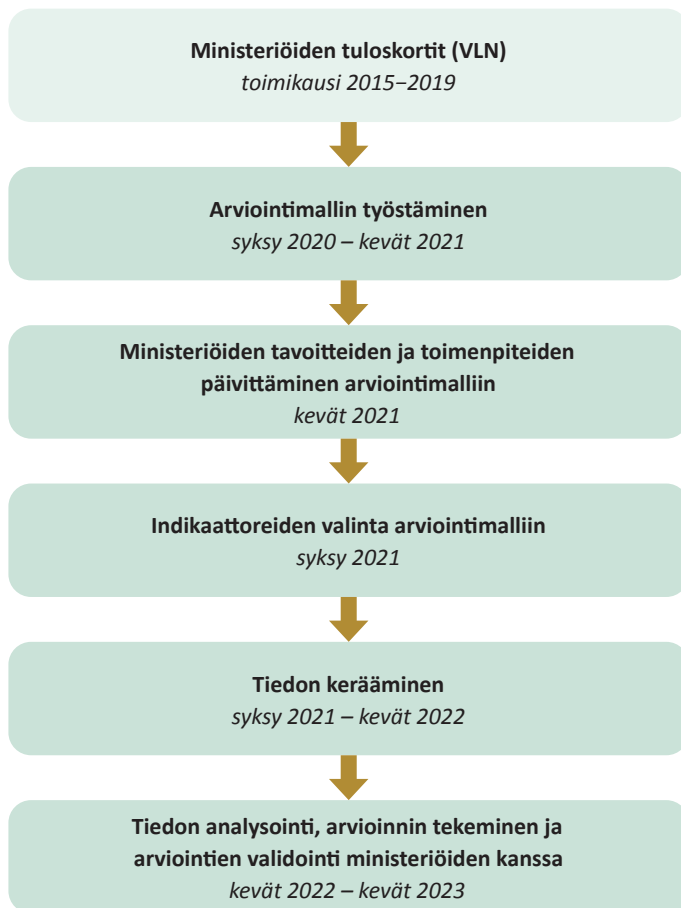
Valtion liikuntaneuvoston lakisäätöisenä tehtävänä on arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia ja tuottaa arvioinnin tuloksena toimikaudellaan esitys liikunnan ja huippu-urheilun kehittämistä ja kehittämistarpeesta osana valtionhallinnon toimintaa³. Liikuntaneuvoston toimikaudella 2019–2023 arviointi toteutettiin ministeriökohtaisesti. Arviointi perustuu liikuntaneuvoston edellisen toimikauden (2015–2019) ministeriöiden tulokorttityöhön⁴, jonka arviointimallia kehitettiin tällä toimikaudella eteenpäin liikuntaneuvoston tutkimus-, ennakointi- ja arviointijaostossa (kuvio 1.).

1 Leena Martin ym.: Itsearvioitu liikunta-aktiivisuus, liikuntatilanteet, liikkumisympäristöt ja liikkumisen seurantalaitteet. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Valtion liikuntaneuvosto 2023. SEKÄ Pauliina Husu ym.: Liikuntaraportti. Suomalaisten mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:33. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

2 Valtakunnalliset fyysisen toimintakyvyn Move!-mittaustulokset 2022. Opetushallitus ja opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

3 Valtioneuvoston asetus liikunnan edistämisestä 550/2015.

4 Liikunnan ja liikkumisen edistäminen valtionhallinnossa – Ministeriöiden tulokortit. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:6.

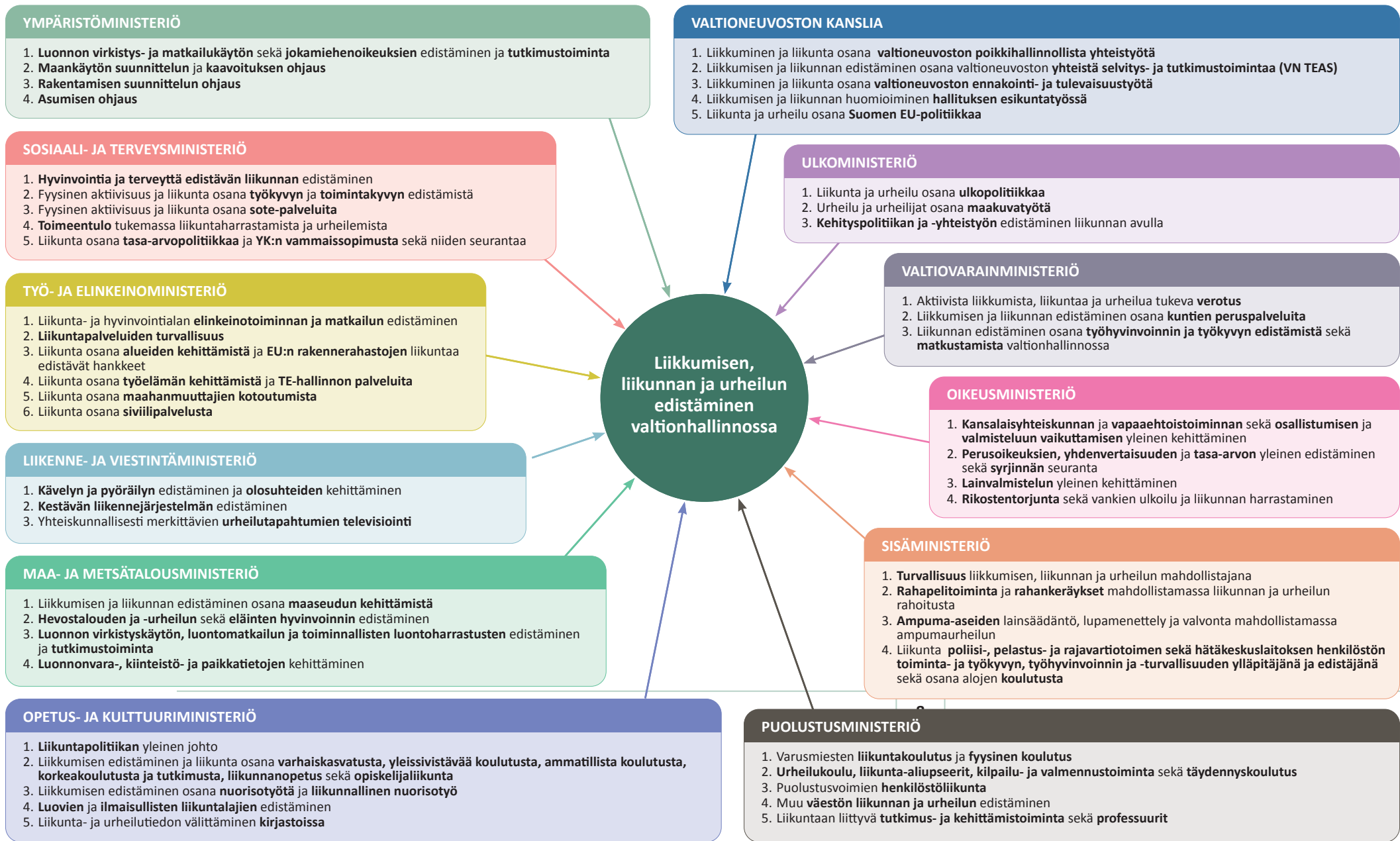

Kuvio 1. Valtion liikuntaneuvoston toimikauden 2019–2023 arvioinnin eteneminen.

Kunkin ministeriön arvioinnissa käydään läpi ministeriön perustiedot, yleiset tavoitteet, kosketuspinta ja intressi sekä toimenpiteet (mm. strategiat ja suunnitelmat sekä normi-, resurssi- ja informaatio-ohjaus) liittyen liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseen. Läpileikkaavina teemoina kunkin ministeriön toimenpiteiden tarkastelussa ovat yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja kestäväen kehityksen näkökulmat. Arvioinnin lopussa esitetään analyysi ja kehittämissuosituksia liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseksi kyseisellä hallinnonalalla valtionhallinnon osalta.

Ministeriöiden arvioinnit perustuvat aineistoihin, jotka kerättiin useista julkisista lähteistä (raportit, verkkosivut, strategia- ja ohjelmadokumentit, lainsäädäntö, tutkimustieto jne.) sekä henkilökohtaisilla tiedusteluilla eri asiantuntijoilta. Aineiston pohjalta tehdyistä johtopäätöksistä ja kehittämissuosituksista käytiin keskustelua laajasti eri asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi osana prosessia ministeriökohtaisia arviointeja työstettiin yhdessä kunkin ministeriön edustajien kanssa niin kirjallisesti kuin mahdollisuuksien mukaan tapaamisissa. Arvioinneissa esitetyistä tiedoista, johtopäätöksistä ja kehittämissuosituksista vastaa valtion liikuntaneuvoston sihteeristö.

Arviointien avulla lisätään ymmärrystä ja tietoa eri hallinnonalojen toimenpiteistä ja intresseistä liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseksi sekä tilannekuvaa toimenpiteiden edistymisestä (kuviota 2.). Lisäksi luodaan edellytyksiä liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämistyölle eri hallinnonaloilla.

Kuvio 2. Ministeriöiden kiinnostukset ja keskeiset toimenpiteet liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämiseksi.

2

Perustiedot ja
kiinnekohta liikuntaan

2

Perustiedot ja kiinneohta liikuntaan

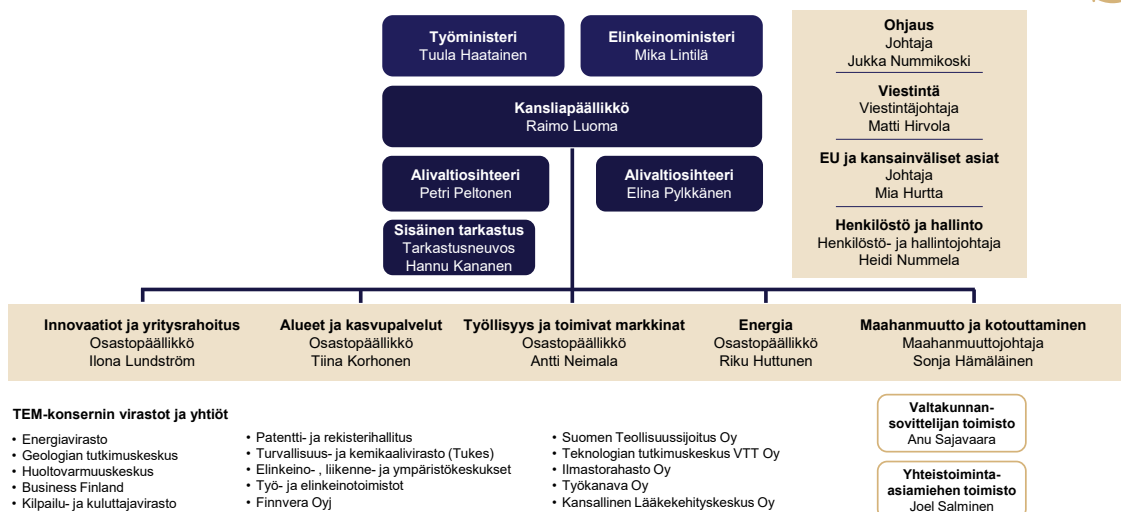
Vastuulla: (1) yrittäjyyden ja innovaatiotoiminnan toimintaympäristö, (2) työmarkkinoiden toimivuus ja työntekijöiden työllistymiskyky, (3) alueiden kehittyminen, (4) energiapolitiikka sekä (5) maahanmuuttajien kotouttaminen⁵

Talous: 4,28 mrd. € / 5,1 % valtion talousarviosta (2023).⁶

Henkilöstö: Ministeriössä 445 työntekijää⁷, koko hallinnonalalla noin 10 100 (2022)⁸.

Organisaatio:

Työ- ja elinkeinoministeriö

Kuvio 3. Työ- ja elinkeinoministeriön organisaatio.

Hallinnonalan virastot ja laitokset: TEM-konserniin kuuluu seitsemän virastoa, 15 ELY-keskusta, 15 TE-toimistoa, viisi yhtiötä ja kolme rahastoa, kuten elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, työ- ja elinkeinotoimistot, Energiavirasto, Geologian tutkimuskeskus, Huoltovarmuuskeskus, Innovaatiotahoituskeskus Business Finland, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Patenti- ja rekisterihallitus, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes), Finnvera Oyj, Tesi (Suomen Teollisuussijoitus Oy), Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy. Lisäksi ministeriön yhteydessä toimivat valtakunnansovittelijan ja yhteistoiminta-asiamiehen toimistot sekä työneuvosto.⁹

5 Vastuualueet. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/vastuualueet>. Viitattu 20.4.2023.

6 Valtion talousarvioesitys 2023, <https://budjetti.vm.fi/>. Viitattu 30.3.2023.

7 Työ- ja elinkeinoministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 540) tilinpäätös 2022. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2023:11. Työ- ja elinkeinoministeriö 2023.

8 Valtion henkilöstö. Tutki hallinto.fi-internetsivusto, www.tutkihallintoa.fi.

9 Johto ja organisaatio. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/johto-ja-organisaatio>. Viitattu 20.4.2023.

Kiinnepohdat liikkumiseen, liikuntaan ja urheiluun:

MINISTERIÖN YLEISET TAVOITTEET ¹⁰	KESKEISET TOIMENPITEET LIKKUMISEN, LIIKUNNAN JA URHEILUN EDISTÄMISEKSI
<ul style="list-style-type: none">• Innovaatiopolitiikan uudistaminen• Toimivat markkinat ja kilpailullisuuden edistäminen• Työllisyyttä ja elinkeinotoimintaa tukevan toimintaympäristön luominen• Kaupunkien ja alueiden rooli kasvun ajureina• Ilmastoneutraaliin talouteen siirtyminen	1. Liikunta- ja hyvinvointialan elinkeinotoiminnan, innovaatioiden sekä matkailun edistäminen
	2. Liikuntapalveluiden turvallisuus
	3. Liikunta osana alueiden kehittämistä ja Euroopan unionin rakennerahastojen liikuntaa edistävät hankkeet
	4. Liikunta osana työelämän kehittämistä (työhyvinvointi) ja TE-hallinnon palveluita
	5. Liikunta osana maahanmuuttajien kotoutumista
	6. Liikunnan edistäminen osana siviilipalvelusta

Hallinnonalan intressi liikunnan ja liikkumisen edistämiseen: Kasvun, työllisyyden sekä työikäisten ja maahanmuuttajien toimintakyvyn ja hyvinvoinnin edistäminen.

¹⁰ Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan tulostavoitteet vuodelle 2021. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:7. Työ- ja elinkeinoministeriö.

3

Keskeiset liikuntaa ja
liikkumista edistävät
toimenpiteet

3

Keskeiset liikuntaa ja liikkumista edistävät toimenpiteet

3.1. Liikunta- ja hyvinvointialan elinkeinotoiminnan, innovaatioiden sekä matkailun edistäminen

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) vastaa valtionhallinnossa yrittäjyyden toimintaympäristöstä. TEM vastaa muun muassa elinkeinopolitiikasta ja sen sääntelystä, yritysten kansainvälistymisen edistämisestä, julkisista yrityspalveluista sekä erilaisista yritystilastoista. TEM kannustaa yrityksiä uudistumaan ja tavoittelemaan kestävää kasvua ja tuottavuutta.¹¹

Elinkeinopolitiikassa on valittu keskeisiä painopistealueita, joihin kohdistuvilla toimenpiteillä edistetään toimialojen uudistumista ja uusien kärkien syntyä. Strategisiksi kasvualoiksi on määritelty muun muassa terveysalat ja matkailu, joihin molempiin liittyy myös liikunnan ja urheilun yritystoimintaa.¹²

Liikunta-alan yritystoiminnan tilanne

Vuonna 2018 Suomessa oli vähintään vajaat 5 000 liikunta-alan yritystä. Tämä luku pitää sisällään muun muassa liikuntavälineiden ja tarvikkeiden valmistuksen, tukkukaupan ja vähittäiskaupan sekä liikunnan palveluita ja liikunta-alan koulutusta tarjoavat yritykset. Liikunta-alan yritysten liikevaihto oli vähintään 2,8 miljardia euroa. Tästä luvusta kuitenkin puuttuu osa liikunnan ja urheilun yritystoiminnasta, kuten hevosurheilun yritystoimintaa.¹³

Verrattaessa liikunta-alan yritystoiminnan tilannetta 2010-luvun alkuun, vuosikymmenen loppuun mennessä liikuntavälineiden ja tarvikkeiden vähittäiskaupan volyymissa ei tapahtunut merkittävää muutosta. Sen sijaan liikuntaan liittyviä palveluja tarjoavien yritysten liikevaihdon volyymi kasvoi voimakkaasti. Kasvavia aloja ovat olleet etenkin kuntokeskusliiketoiminta ja muu liikunnan palvelutoiminta, kuten personal trainer -toiminta ja ratsastustallitoiminta.¹⁴

Vuonna 2018 liikunta ja urheilu työllistivät vähintään noin 25 000 henkilötyövuotta. Luvussa on mukana seurojen, järjestöjen ja liikunta-alan yritysten työntekijät, kuntien liikuntatoimissa työskentelevät sekä koulujen liikunnanopettajat. **Eurostat-tilastojen mukaan liikunta-alalla oli yli 30 000 työntekijää vuonna 2018.** Työntekijämäärä on henkilötyövuosia suurempi, mikä viittaa siihen, että liikunta-ala työllistää paljon osa-aikaisia työntekijöitä.¹⁵

Keväällä 2020 alkanut koronaviruspandemia ja siihen liittyneet rajoitukset vaikuttivat merkittävällä tavalla liikunta-alan yrityksiin. Liikuntatoimijoille kohdennetussa korona-aikaa koskeneessa selvityksessä lähes 80 % alan yrityksistä kertoi kohdanneensa vaikeuksia tai vakavia, toimintaa uhkaavia vaikeuksia. Koronarajoitusten purkamisen paransi toimintaedellytyksiä, mutta uudeksi haasteeksi tuli kustannustason nousu (esimerkiksi energian hinnan nousu), joka on lisännyt yritysten kustannuksia ja

11 Yritykset. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/yritykset>. Viitattu 1.6.2022.

12 Painopistealueet. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/painopistealueet>. Viitattu 1.6.2022.

13 Suomen virallinen tilasto (SVT): Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto SEKÄ Timo Ala-Vähälä ym.: Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 19.

14 Timo Ala-Vähälä ym.: Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 19.

15 Timo Ala-Vähälä ym.: Liikunnan talous Suomessa vuonna 2018. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 19.

heikentänyt asiakkaiden ostovoimaa. Vähintään noin viidennes yrityksistä arvioi, että he eivät ole saavuttaneet vielä koronapandemian päätyttyä koronaa edeltävää tasoa.¹⁶

Koronapandemia vaikutti eri tavoin erityyppisiin yrityksiin. Yritykset, jotka tarjosivat sisäliikunnan palveluja, ja joilla oli niihin liittyviä isoja investointeja, olivat suurimmissa vaikeuksissa (esimerkiksi kuntokeskukset ja -salit). Sen sijaan ulkoliikunnan palveluita tarjoavat yritykset (esimerkiksi golf ja ratsastus) kärsivät vähemmän koronarajoituksista. Joillain alan golf-yrityksillä taloudellinen tilanne jopa parani koronarajoitusten aikana.¹⁷

Normiohjaus

TEM vastaa omalta osaltaan elinkeinotoiminnan sääntelystä, kuten yleisistä yritystoiminnan harjoittamisen ehdoista. Lisäksi TEM vastaa tiettyjä luvanvaraisia elinkeinoja (esim. majoitusliikkeet) koskevasta erityissääntelystä.¹⁸

Tällä hallituskaudella ei ole toteutettu erityisiä liikunta-alan yrityksiin liittyviä lainsäädäntöhankkeita, mutta jotkin yleisistä yritystoimintaa koskevista lainsäädäntöhankkeista koskettivat myös liikunta-alan yrityksiä. Esimerkiksi Hallituksen esityksessä laiksi yritysten määräaikaisesta kustannustuesta säädettiin mahdollisuus myöntää yrityksille määräaikaista valtiontukea koronaviruspandemian aiheuttamien liiketoiminnan yleisten vaikeuksien helpottamiseksi. Mukana olivat myös liikunta- ja urheilualan yritykset.¹⁹

Lainsäädäntöön tehtiin koronapandemian myötä myös muutoksia, joilla lomautusten ilmoitusaikaa ja yhteistoimintaneuvottelujen kestoaikaa lyhennettiin. Osalla liikunta-alan yrityksillä tämä helpotti toimintaa, mutta toisaalta monelle alan yritykselle muutoksella ei ollut olennaista merkitystä.²⁰

Strategiat ja suunnitelmat

Liikunta-alan yritystoiminnan ja yrittäjyyden kehittämiseksi ei ole voimassa olevaa, erillistä strategiaa. Vuonna 2010 Luovien alojen liiketoiminnan kehittämissuunnitelma Diges ry laati yhdessä silloisen Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry:n kanssa TEM:n sekä opetus- ja kulttuuriministeriön avustamana ensimmäisen ja toistaiseksi viimeisimmän liikunta-alan yrittäjyyden kehittämissuunnitelman.²¹ Strategiaa seurasi **Liikunta-alan yrittäjyyden toimenpideohjelma**²². Strategia päättyi vuoteen 2020.

Julkiset yrityspalvelut

TEM vastaa **julkisten yrityspalveluiden** kehittämisestä yhdessä palveluita tarjoavien verkostojen ja toimijoiden kanssa. Julkisiin yrityspalveluihin kuuluvat muun muassa yrityksille tarkoitetut tieto-, neuvonta-, koulutus-, konsultointi-, rahoitus-, verkostoitumis- ja kehittämispalvelut. Julkisia yrityspalveluja tarjotaan valtakunnallisesti, alueellisesti, seudullisesti ja paikallisesti.²³

Yksi keskeisimmistä TEM:n hallinnonalan keinoista tukea osaltaan liikuntaan ja urheiluun liittyvää yritystoimintaa on **julkinen yritysrahoitus**. TEM vastaa kotimaisesta valtion yritysrahoituksesta ja viennin

16 Timo Ala-Vähälä: Liikunta-alan yritystoiminta. Teoksessa Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2.

17 Timo Ala-Vähälä: Liikunta-alan yritystoiminta. Teoksessa Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2.

18 Yrityksen toiminnan sääntely. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/yrityksen-toiminnan-saantely>. Viitattu 1.6.2022.

19 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yritysten määräaikaisesta kustannustuesta. HE 91/2020 vp.

20 Timo Ala-Vähälä: Liikunta-alan yritystoiminta. Teoksessa Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2.

21 Nelli Koivisto: Liikunta-alan yrittäjyyden kehittämissuunnitelma 2020. Luovien alojen liiketoiminnan kehittämissuunnitelma Diges ry 2010.

22 Hanna Kosonen: Liikunta-alan yrittäjyyden toimenpideohjelma 2020. Luovien alojen liiketoiminnan kehittämissuunnitelma Diges ry 2011.

23 Yrityspalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, www.tem.fi/yritysrahoitus. Viitattu 1.6.2022.

rahoituksesta huomioiden yritysten rahoitustarpeet eri kehitysvaiheissa sekä yritysrahoitusta sääntelevät kansalliset ja kansainväliset säännökset. TEM:n hallinnoimia yritystukia kohdennetaan erityisesti kasvuhakuisille yrityksille uuden liiketoiminnan kehittämiseen, innovaatiotoiminnan vahvistamiseen sekä pienten ja keskisuurten yritysten (pk-yritysten) kasvuun ja kansainvälistymisen edistämiseen. TEM:n hallinnonalalla erilaisia yritystukia myöntävät muun muassa Finnvera Oyj, Business Finland Venture Capital Oy sekä elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset).²⁴

Finnvera on valtion omistama erityisrahoittaja, joka tarjoaa rahoitusta yritystoiminnan alkuun, kasvuun ja kansainvälistymiseen sekä viennin riskeiltä suojautumiseen. Finnvera myöntää lainoja ja takauksia erityisesti pk-yrityksille.²⁵

Vuonna 2018 Finnveran myöntämästä rahoituksesta (sisältää kotimaan lainat ja takaukset) vähintään reilut 23 miljoonaa euroa kohdentui liikunta- ja urheilualan yrityksille. Näistä valtaosa kohdentui urheilutoimintaa sekä huvi- ja virkistyspalveluita tarjoaville yrityksille sekä urheiluvälineiden vähittäis- ja tukkukaupan yrityksille. Jos mukaan otetaan erilaisten teknologisten välineiden (esim. sykemittarit) ja kulkuneuvojen valmistus (pyörät ja veneet), summa nousee reiluun 42 miljoonaan euroon (2018).²⁶

Finnveran liikunta- ja urheilualan yrityksille myöntämien kotimaan lainojen ja takauksien määrä näyttää kasvaneen viime vuosina. Vuonna 2021 Finnveran myöntämästä rahoituksesta vähintään noin 48 miljoonaa euroa kohdentui liikunta- ja urheilualan yrityksille (sisältää myös teknologisten välineiden ja kulkuneuvojen valmistusta). Kaksi suurinta luokkaa olivat urheiluvälineiden ja polkupyörien vähittäiskauppa (9,8 milj. euroa) sekä muu urheilutoiminta (7,2 milj. euroa). Vuonna 2021 ei myönnetty Finnveran rahoituksesta varsinaista koronatuellista rahoitusta liikunta- ja urheilutoimialoille.²⁷

ELY-keskusten yrityksen kehittämisavustusta myönnetään ensisijaisesti pienten ja keskisuurten yritysten kehittämistoimenpiteisiin ja investointeihin, kun yritys aloittaa toimintansa, haluaa merkittävästi uudistua tai kasvaa. Yrityksen kehittämisavustusta voidaan myöntää lähes kaikkien toimialojen yrityksille.²⁸ Vuonna 2018 kehittämisavustusta myönnettiin yhteensä reilut 97 miljoonaa euroa (vajaat 700 hanketta). **Myönnettyistä avustuksista vähintään noin 2,5 miljoonassa eurossa (seitsemän hanketta) avustushankkeen toimiala viittasi liikuntaan tai urheiluun.**²⁹

Koronaelvytysrahojen myötä vuonna 2021 ELY-keskusten yritysten kehittämisavustusta myönnettiin yhteensä vajaat 228 miljoonaa euroa (vajaat 1 900 hanketta). **ELY-keskusten liikuntaan ja urheiluun myöntämässä yritysten kehittämisavustuksissa ei näytä tapahtuneen kuitenkaan merkittävää muutosta:** Vuonna 2021 myönnettyissä avustuksissa vähintään noin 2,4 miljoonassa eurossa (22 hanketta) avustushankkeen toimiala viittasi suoraan liikuntaan tai urheiluun. Näissä hankkeissa kehitettiin muun muassa urheiluun ja liikuntaan liittyvää koulutusta, erilaisia digitaalisia ratkaisuja sekä tapahtumia. Jos mukaan lasketaan toimialoista myös urheiluvälineiden, veneiden ja polkupyörien valmistus sekä urhei-

24 Yritysrahoitus. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, www.tem.fi/yritysrahoitus. Viitattu 4.1.2022.

25 Finnvera lyhyesti. Finnveran internetsivut, <https://www.finnvera.fi/finnvera/tietoa-finnverasta>. Viitattu 3.1.2023.

26 Kehityspäällikkö Tuula Pulkkinen, Finnvera sähköpostivastaus/tiedonhaku 17.4.2019. Haku tehty toimialaluokilla "2651 Mittaus-, testaus- ja navigointivälineiden valmistus", "3012 Huvi- ja urheiluvälineiden rakentaminen", "3092 Polkupyörien ja invalidiajoneuvojen valmistus", "323 Urheiluvälineiden valmistus", "46493 Urheilualan tukkukauppa", "46495 Veneiden ja veneilytarvikkeiden tukkukauppa", "47641 Urheiluvälineiden ja polkupyörien vähittäiskauppa", "47642 Veneiden ja veneilytarvikkeiden vähittäiskauppa", "8551 Urheilu- ja liikuntakoulutus", "93110 Urheilulaitosten toiminta", "93120 Urheiluseurojen toiminta", "9313 Kuntokeskukset", "9319 Muu urheilutoiminta", "9321 Huvi- ja teemapuistojen toiminta" ja "93299 Muualla luokittelematon huvi- ja virkistystoiminta".

27 Kehityspäällikkö Tuula Pulkkinen, Finnvera sähköpostivastaus/tiedonhaku 23.8.2022. Haku tehty toimialaluokilla "26510 Mittaus-, testaus-, navigointivälineiden valmistus", "30 Muiden kulkuneuvojen valmistus (3012+3092)", "32300 Urheiluvälineiden valmistus", "4649 Muiden taloustavaroiden tukkukauppa (46493+46495)", "47641 Urheiluväl., polkupyör. vähittäiskauppa", "47642 Veneiden ja veneilytarv. vähittäiskauppa", "85510 Urheilu- ja liikuntakoulutus", "9311+9312 Urheilulaitosten ja urheiluseurojen toiminta", "93130 Kuntokeskukset", "93190 Muu urheilutoiminta", "93210 Huvi- ja teemapuistojen toiminta", "93291 Hiihto- ja laskettelukeskukset", "93299+1430 Muualla luokitett huvi-, virkist.toiminta sis. myös hevosten ja hevoseläinten kasvatuksen (1430)".

28 Yrityksen kehittämisavustus. Ely-keskuksen internetsivut, www.ely-keskus.fi/web/ely/yrityksen-kehittamisavustus. Viitattu 3.1.2023.

29 Erityisasiantuntija Raimo Puhton, Työ- ja elinkeinoministeriö, sähköpostivastaus/tiedonhaku 29.3.2019.

luvälaineiden vähittäiskauppa ja leasing, kehittämisavustuksia myönnettiin liikuntaan ja urheiluun liittyvään yritystoimintaan yhteensä reiluun 4,2 miljoonaa euroa (48 hankkeelle).³⁰

ELY-keskusten tarjoamalla **yritysten kehittämispalveluilla** aktivoidaan pk-yritysten uudistumista, kasvua, kehittymistä ja innovaatioiden kaupallistamista sekä varautumaan erilaisiin muutos- ja murros-tilanteisiin. Kehittämispalvelut ovat erilaisia analyysi-, konsultointi- ja koulutuspalveluja pk-yrityksen kehittämistarpeiden arvioimiseksi, kehittämissuunnitelman laatimiseksi, suunnitelman toteuttamisen tukemiseksi ja pk-yritysten verkostoitumisen tukemiseksi. Palveluiden tarjoamisessa yrityksille ei ole toimialakohtaisia rajoitteita. Kehittämispalveluista säädetään **laissa julkisista työvoima- ja yrityspalveluista (916/2012)**.³¹

Vuonna 2018 kehittämispalveluita myönnettiin reilulla yhdeksällä miljoonalla eurolla (yhteensä reilut 2 300 myöntöä). **Palveluista vähintään reilut 200 000 euroa kohdentui liikunta- ja urheilualan yrityksille (59 kpl)**. Mukana oli muun muassa urheiluseuroja, kuntokeskuksia sekä erilaisia virkistystoimintaa tarjoavia yrityksiä.³²

Kehittämispalveluiden myöntämisen osalta ei ole tapahtunut viime vuosina euromääräisesti merkittäviä muutoksia. Vuonna 2021 kehittämispalveluita myönnettiin yhteensä 9,8 miljoonalla eurolla (yhteensä reilut 3 300 myöntöä). **Palveluista vähintään noin 290 000 euroa kohdentui liikunta- ja urheilualan yrityksille (93 kpl)**. Mukana oli muun muassa urheiluseuroja, kuntokeskuksia sekä erilaisia koulutuspalveluita tarjoavia yrityksiä.³³

Työ- ja elinkeinotoimistot myöntävät starttirahaa, jolla tuetaan aloittelevia yrittäjiä sekä edistetään uutta yritystoimintaa ja työllistymistä. Starttiraha turvaa yrittäjän toimeentulon yritystoiminnan käynnistys- ja vakiinnuttamisaikana.³⁴ Starttirahasta säädetään **laissa julkisista työvoima- ja yrityspalveluista (916/2012)**. Starttirahapäätöksiä ei tilastoida Tilastokeskuksen toimialaluokituksen perusteella, joten sen osalta ei ole tiedossa, kuinka paljon rahoitusta on myönnetty liikunta- ja urheilualan yrityksille. Saajissa on kuitenkin mukana myös liikunta- ja urheilualan yrityksiä.

Business Finland on julkinen toimija, jonka tavoitteena on luoda edellytyksiä uudelle kasvulle auttamalla yrityksiä kansainvälistymään sekä rahoittamalla tutkimusta, tuotekehitystä ja liiketoiminnan kehitystä. Business Finland tarjoaa innovaatorahoitusta ja kansainvälistymispalveluita sekä edistää matkailua ja Suomeen suuntautuvia investointeja. Business Finlandin tarjoama rahoitus on avustusta tai lainaa. Rahoitusta voivat hakea yritykset, tutkimusorganisaatiot ja julkisten palvelujen tuottajat. Keskeisenä kohderyhmänä ovat kansainvälistymisestä kasvua hakevat pienet ja keskisuuret innovatiiviset yritykset. TEM vastaa Business Finlandin ohjauksesta sekä toimintaa ja rahoitusta koskevan lainsäädännön valmistelusta.³⁵

Vuosina 2017–2019 Business Finlandista myönnetyn **tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoituksen** kokonaismäärä vaihteli 493 miljoonasta 571 miljoonaan euroon. Vuonna 2020 myönnetyn rahoituksen kokonaismäärä nousi 1,74 miljardiin euroon koronapandemian myötä. Vuonna 2021 myönnetty kokonaisrahoitus laski 700 miljoonaan euroon.³⁶

30 Erityisasiantuntija Raimo Puhto, Työ- ja elinkeinoministeriö, sähköpostivastaus/tiedonhaku 8.6.2022.

31 Yritysten kehittämispalvelut antavat pk-yrityksille hyvät eväät eteenpäin. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/yrityksen-kehittamispalvelut>. Viitattu 4.1.2023.

32 Erityisasiantuntija Raimo Puhto, työ- ja elinkeinoministeriö, sähköpostivastaus/tiedonhaku 29.3.2019.

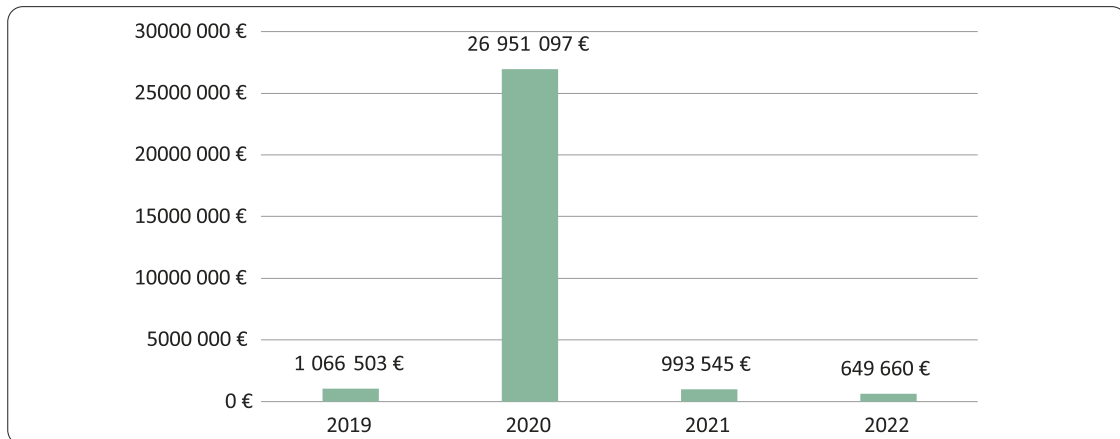
33 Erityisasiantuntija Kari Alanko, työ- ja elinkeinoministeriö, sähköpostivastaus/tiedonhaku 5.1.2023.

34 Starttiraha - aloittavan yrittäjän tuki. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/starttiraha>. Viitattu 7.6.2022.

35 Business Finlandin internetsivut, <https://www.businessfinland.fi/>. Viitattu 7.6.2022. JA Tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoitus. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatorahoitus>. Viitattu 4.1.2023.

36 Myönnetty rahoitus vuosilta 2010-2021. Business Finlandin internetsivut, <https://tietopankki.businessfinland.fi/anonymous/extensions/MyonnettyRahoitus/MyonnettyRahoitus.html>.

Business Finlandin myöntämästä TKI-rahoituksesta urheilutoimintaan sekä huvi- ja virkistyspalveluihin kohdistui vuosina 2019–2022 yhteensä vajaat 29,7 miljoonaa euroa. Tästä summasta vajaat 27 miljoonaa euroa myönnettiin vuonna 2020 koronapandemian myötä, kun vuosina 2019 ja 2021 avustusmäärä oli noin miljoona euroa vuosittain ja 0,65 miljoonaa euroa vuonna 2022. (Kuvio 4). Eniten urheilutoimintaan sekä huvi- ja virkistyspalveluihin kohdistuneesta rahoitusta meni mikroyrityksille ja toiseksi eniten pk-yrityksille.³⁷ Liikuntaan ja urheiluun liittyvää tuettua yritystoimintaa on ollut todennäköisesti mukana myös muissa toimialaluokissa.

Kuvio 4. Business Finlandin myöntämä tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoitus urheilutoimintaan sekä huvi- ja virkistyspalveluihin 2019–2022.³⁸

Liikuntatoimijoille kohdennetussa korona-aikaa koskeneessa selvityksessä Business Finlandin myöntämää kustannustukea oli saanut 25 % kyselyyn vastanneista yrityksistä. Tuensaajissa oli erityisesti golfkenttiä, hiihtokeskuksia, kuntokeskuksia ja urheiluhalleja.³⁹

Business Finland myönsi koronapandemian takia myös **Liiketoiminnan kehitysrahoitusta häiriötilanteissa**. Kyseessä oli avustus, jota ei tarvinnut maksaa takaisin. Rahoitusta oli saatavilla kahta erilaista: **1. Esiselvitysrahoitusta (enintään 10 000 euroa)** ja **2. KehittämISRahoitusta (enintään 100 000 euroa) liiketoiminnan häiriötilanteisiin**. Esiselvitysrahoituksella yrityksellä oli mahdollisuus selvittää ja suunnitella itselleen esimerkiksi uusia liiketoimintoja koronan aiheuttamassa häiriötilanteessa ja sen jälkeen. KehittämISRahoituksella yrityksellä olisi mahdollisuus toteuttaa kehittämistoimenpiteitä, joita se on tunnistanut esiselvityksessä tai muuten omana toimintanaan, ja jotka parantavat yrityksen mahdollisuuksia koronan aiheuttamassa häiriötilanteessa ja sen jälkeen.⁴⁰

Liiketoiminnan kehitysrahoitusta häiriötilanteissa myönnettiin vuonna 2020 yhteensä reilut 991 miljoonaa euroa. **Tästä rahoituksesta reilut 25 miljoonaa euroa kohdistui yritystoimintaan, jonka toimiala oli urheilutoiminta sekä huvi- ja virkistyspalvelut.** Valtaosa (70 %) tästä rahoituksesta kohdistui mikroyrityksiin. (Kuvio 5).⁴¹ Tässä toimialaluokassa on ollut mukana myös muita kuin varsinaisia liikunta- ja urheilualan yrityksiä. Toisaalta liikuntaan ja urheiluun liittyvää tuettua yritystoimintaa on ollut todennäköisesti mukana myös muissa toimialaluokissa.

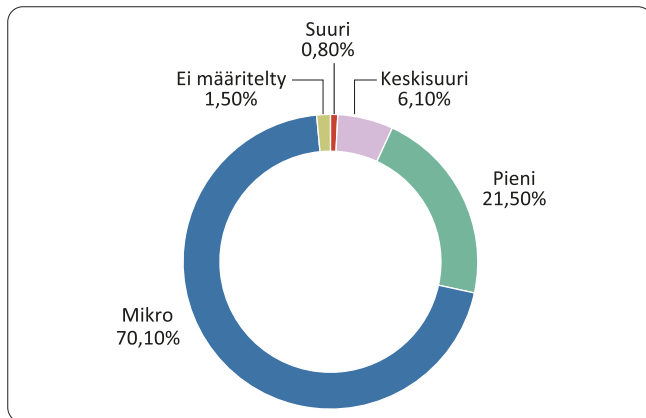
37 Myönnetty rahoitus vuosilta 2010–2021. Business Finlandin internetsivut, <https://tietopankki.businessfinland.fi/anonymous/extensions/MyonnettyRahoitus/MyonnettyRahoitus.html>.

38 Myönnetty rahoitus vuosilta 2010–2021. Business Finlandin internetsivut, <https://tietopankki.businessfinland.fi/anonymous/extensions/MyonnettyRahoitus/MyonnettyRahoitus.html>.

39 Timo Ala-Vähälä: Liikunta-alan yritystoiminta. Teoksessa Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2.

40 Liiketoiminnan kehitysrahoitus häiriötilanteissa. Business Finlandin internetsivut, <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/rahoitus/hairiotilannerahoitus>. Viitattu 4.1.2023.

41 Business Finlandin myöntämä liiketoiminnan kehitysrahoitus häiriötilanteissa. Business Finlandin internetsivut, <https://tietopankki.businessfinland.fi/anonymous/extensions/MyonnettyRahoitusKorona/MyonnettyRahoitusKorona.html>.

Kuvio 5. Business Finlandin myöntämä liiketoiminnan kehitysrahoitus häiriötilanteissa -avustus urheilutoimintaan sekä huvi- ja virkistyspalveluihin vuonna 2020, yrityksen koon mukaan.⁴²

Business Finland toteuttaa myös **ohjelmatoimintaa** aloilla, joilla se näkee merkittävää uutta markkinapotentiaalia suomalaisille yrityksille. Ohjelmatoiminnan tarkoituksena on herätellä yrityksiä hyödyntämään markkinamurroksia ja lisätä ymmärrystä liiketoiminnan tulevaisuuteen vaikuttavista teemoista. Ohjelmissa keskeistä ovat niiden tarjoamat verkostot, jotka tarjoavat samojen haasteiden kanssa ”painiville” toimijoille esimerkiksi vertaisoppimista.⁴³

Vuosina 2018–2019 Business Finlandissa toimi **Sports Cluster -ohjelma**, joka tarjosi suomalaisille toimijoille mahdollisuuden esitellä urheiluosaamista ja brändejä yhdessä muiden alan toimijoiden kanssa. Tavoitteena oli luoda kontakteja ja tuoda yhteen talviurheiluun liittyvät tärkeimmät päättäjät, toimijat sekä erityisosaajat Kiinassa sekä Suomessa. Suomalaisen talviurheilun erityisosaamista on talviurheiluun liittyvä teknologia ja tuoteosaaminen, valmennusosaaminen, yliopistotason urheilukoulutus, konsultointi ja suunnitteluosaaminen, valmennuskeskusten toiminta sekä talviurheilumatkailu. Klusteriin kuului noin 90 toimijaa, kuten ministeriöitä, yrityksiä, urheiluopistoja, lajiliittoja, kaupunkeja ja järjestöjä. Sports Clusteria toteutettiin 2,5 henkilötyövuoden voimin.⁴⁴

Vuosi 2019 nimettiin **Suomen ja Kiinan väliseksi talviurheiluvuodeksi** (China-Finland Year of Winter Sports). Talviurheiluvuoden aikana vahvistettiin Kiinan ja Suomen välistä yhteistyötä liittyen huippu-urheiluun ja urheilurakentamiseen, liikuntaan sekä ennen kaikkea alan liiketoiminnan kehittämiseen. Talviurheiluvuoden aikana keskityttiin muun muassa konkreettisiin hankkeisiin, kuten halliprojekteihin, hiihtoputkiin ja olympialaisten hankintoihin. Vuoden aikana allekirjoitettiin noin 30 kappaletta Memorandum of Understanding -puitesopimusta, joista osa oli kaupallisia sopimuksia (esimerkiksi Pekingin talviolympialaisten jääkiekkokaukalotoimitukset). Urheiluopistot ja matkailukohteet sopivat yhteistyöstä Kiinan valmennuksen ja urheilijoiden leirityksistä. Kiinalaisia urheilijoita vieraili ja leireili suomalaisissa urheiluopistoissa. Lisäksi yksi teemavuoden merkittävimmistä tapahtumista oli World Winter Sports Expo (WWSE) 17–20.10.2019 Pekingissä, joka tarjosi mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille ja muille toimijoille esittäytyä Kiinassa.⁴⁵

Parhailaan Business Finlandilla ei ole käynnissä ohjelmaa, joka keskittyisi liikkumiseen tai liikuntaan tai ohjelmaa, jossa nämä teemat olisivat merkittävässä määrin mukana. Kuitenkin esimerkiksi terveyden ja hyvinvointiin liittyvissä ohjelmissa voi olla mukana myös liikunta-alan yrityksiä.

42 Business Finlandin myöntämä liiketoiminnan kehitysrahoitus häiriötilanteissa. Business Finlandin internetsivut, <https://tietopankki.businessfinland.fi/anonymous/extensions/MyonnettyRahoitusKorona/MyonnettyRahoitusKorona.html>

43 Business Finlandin ohjelmat. Business Finlandin internetsivut, <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/ohjelmat>. Viitattu 9.6.2022.

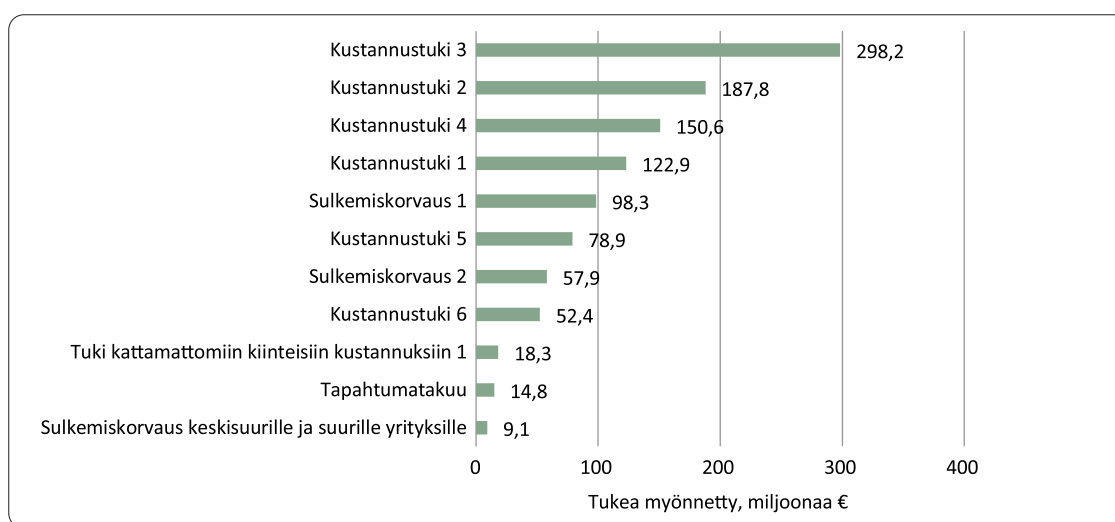
44 Account Lead Petri Tulensalo, Business Finland, sähköpostivastaus 6.2.2023.

45 Account Lead Petri Tulensalo, Business Finland, sähköpostivastaus 6.2.2023.

Valtiokonttorin koronatuot

Keväällä 2020 puhjennun maailmanlaajuisen koronapandemian vaikutusten lieventämiseksi valtio suuntasi tukia yrityksille tilanteesta selviytymiseen. Yksi keskeisimpiä tukien myöntäjiä oli **Valtiokonttori**, joka sai tehtäväksi toimeenpanna uudenlaisen korvausmallin, jolla kriisistä kärsineitä yrityksiä autettiin mahdollisimman nopeasti. Valtiokonttori teki tukien myöntämisessä yhteistyötä muun muassa valtiovarainministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön kanssa.⁴⁶ Valtiokonttorin koronatuot myönnettiin työ- ja elinkeinoministeriön asettamalta momentilta.

Valtiokonttorin kautta oli haettavissa lukuisia tukia yrityksille koronapandemiasta aiheutuneisiin kustannuksiin vuosina 2020–2022. Hakuaika kaikkiin tukiin on jo päättynyt eikä Valtiokonttorin kautta ole enää haettavissa yrityksille suunnattuja koronatuotia. Valtiokonttorin koronatuotia haki noin 43 400 eri yritystä ja koronatuotia myönnettiin noin 28 900 eri yritykselle. Yritys saattoi hakea ja saada tukea yhteensä 11 eri hakukierroksella. **Koronatuotia myönnettiin Valtiokonttorista yhteensä 1,09 miljardia euroa.** (Kuvio 6) Tukiä myönnettiin eniten pienille ja keskisuurille yrityksille.⁴⁷

Kuvio 6. Kesäkuun 2022 alkuun mennessä Valtiokonttorista myönnettyt koronatuot.

Kustannustuki oli tarkoitettu yrityksille, joiden liikevaihto oli pudonnut merkittävästi koronapandemian vuoksi ja joilla oli sen vuoksi vaikeuksia selvittää joustamattomista kustannuksista ja palkkakuluista. Kustannustukea myönnettiin kuudella eri hakukierroksella aina tietyllä ajanjaksolla syntyneisiin kustannuksiin. Kustannustukea voitiin maksaa yritykselle, jos maksettava tukisumma oli vähintään 2000 euroa. Tuen enimmäismäärä oli 500 000 euroa yritystä kohti. Tukeen tehtiin tukikierrosten edetessä monia muutoksia, joilla tukea pyrittiin kohdentamaan eniten kärsineille yrityksille. Esimerkiksi tuen ensimmäisillä kierroksilla erityisesti yksinyrittäjät ja pienyritykset jäivät usein ilman tukea, koska niiden tukisumma olisi jäänyt alle 2000 euron.⁴⁸

Kustannustukea myönnettiin yhteensä reilut 902 miljoonaa euroa, josta 59 miljoonaa euroa kohdentui urheilutoimintaan sekä hui- ja virkistyspalveluihin (toimialoista viidenneksi eniten). Toimialalla oli noin 5 500 yritystä, joista noin 1 500 yritystä (27 %) haki tukea. On tärkeää huomioda, että toimialaluokituksessa on mukana myös muita kuin liikunta- ja urheilutoimijoita, kuten huvipuistoja, ja toisaalta liikunta- ja urheilualan toimijoita on voinut olla mukana muissa toimialaluokituksissa. Kustannustukea

46 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020–2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022.

47 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020–2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022.

48 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020–2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022. SEKÄ Tilastoja: Kustannustuki. Valtiokonttorin internetsivut, <https://www.valtiokonttori.fi/tilastot-ja-raportit/tilastoja-korvaus-ja-vahinkopalveluista/tilastoja-kustannustuki/>. Viitattu 7.6.2023.

saivat liikunnan ja urheilun toimijoista muun muassa urheiluseurat, erilaiset urheilu- ja liikuntahallit, kuntosalit ja -keskukset, hiihtokeskukset sekä raviradat.⁴⁹

Liikuntatoimijoille kohdennetussa korona-aikaa koskeneessa selvityksessä Valtiokonttorin myöntämä kustannustuki oli yleisin yritysten saama julkisen sektorin koronatuena muoto. Valtiokonttorin myöntämää kustannustukea oli saanut 41 % kyselyyn vastanneista yrityksistä.⁵⁰

Sulkemiskorvaus oli tuki yrityksille, jotka joutuivat sulkemaan toimitilansa kokonaan lain määräyksestä tai viranomaisen päätöksen vuoksi. Tukeen oikeutettuja yrityksiä olivat esimerkiksi ravintolat sekä kuntosalit, uimahallit ja sisäleikkipuistot. Sulkemiskorvaus, jota jaettiin kahdella kierroksella, oli tarkoitettu pienille yrityksille (alle 50 työntekijää). Lisäksi erikseen myönnettiin **keskisuurten ja suurten yritysten sulkemiskorvausta**, joka koski vähintään 50 työntekijää työllistäviä yrityksiä tai konserneja. Korvausta saivat hakea myös yritykset tai konsernit, joiden toimitiloja kunta tai aluehallintovirasto oli sulkenut tartuntatautilailla, kuten liikunta- ja urheilutilat, kuntosalit, uimahallit ja kylpylät sekä sisäleikkipuistot.⁵¹

Sulkemiskorvausta myönnettiin yhteensä noin 156 miljoonaa euroa, josta 26,5 miljoonaa euroa kohdentui urheilutoimintaan sekä huvi- ja virkistyspalveluihin (toimialoista toiseksi eniten). Toimialan noin 5 500 yrityksestä 625 yritystä (11 %) haki tukea (Huom. mukana myös muita kuin urheilu- ja liikuntatoimijoita, kuten huvipuistoja). Tukea saivat liikunnan ja urheilun toimijoista muun muassa erilaiset urheilu- ja liikuntahallit sekä kuntosalit ja -keskukset.⁵²

Liikuntatoimijoille kohdennetussa korona-aikaa koskeneessa selvityksessä Valtiokonttorin myöntämä kustannustuki oli toiseksi yritysten saama julkisen sektorin koronatuena muoto. Valtiokonttorin myöntämää sulkemiskorvausta oli saanut 34 % kyselyyn vastanneista yrityksistä. Keskisuurten ja suurten yritysten sulkemiskorvausta oli saanut 3 % kyselyyn vastanneista yrityksistä.⁵³

Tapahtumatakuu oli ennakkollinen maksusitoumus, joka myönnettiin tapahtumajärjestäjälle tämän ilmoittamista kustannuksista. Jos tapahtuma peruttiin tai sen laajuutta rajoitettiin lain tai viranomaisen määräyksestä, korvausta maksettiin toteutuneista kustannuksista. **Tapahtumatakuuta myönnettiin yhteensä noin 129 miljoonaa euroa, josta urheilutapahtumille myönnettyjen takuiden yhteissumma oli 11,8 miljoonaa euroa (tapahtumatyypistä neljänneksi eniten).** Urheilutapahtumien 44 takuuhakemuksista 28 hakemukselle myönnettiin takuut. **Tapahtumatakuun korvauksia myönnettiin yhteensä noin 14,8 miljoonaa euroa, josta urheilutapahtumiin myönnettiin korvauksia yhteensä 1,2 miljoonaa euroa (tapahtumatyypistä neljänneksi eniten).** Urheilutapahtumien 41 hakemuksista 31 sai myönteisen päätöksen.⁵⁴

Kiinteiden kattamattomien kustannusten korvausta myönnettiin yrityksille, joilla EU:n määrittelemä aiempi koronatuken enimmäismäärä 2,3 miljoonaa euroa oli jo täynnä tai täyttymässä, ja joille ei siis voitu myöntää enempää kustannustukea. Tuella haluttiin helpottaa erityisesti keskisuurten ja suurten yritysten tilannetta. Tuen enimmäismäärä oli miljoona euroa. Tukea kattamattomiin kiinteisiin kus-

49 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020-2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022. SEKÄ Koronatueta yrityksille. Valtiokonttorin internetsivut, <https://www.valtiokonttori.fi/koronatuet/>. Viitattu 7.6.2023.

50 Timo Ala-Vähälä: Liikunta-alan yritystoiminta. Teoksessa Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2.

51 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020-2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022. SEKÄ Koronatueta yrityksille. Valtiokonttorin internetsivut, <https://www.valtiokonttori.fi/koronatuet/>. Viitattu 7.6.2023.

52 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020-2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022. SEKÄ Koronatueta yrityksille. Valtiokonttorin internetsivut, <https://www.valtiokonttori.fi/koronatuet/>. Viitattu 7.6.2023.

53 Timo Ala-Vähälä: Liikunta-alan yritystoiminta. Teoksessa Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energiakriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2.

54 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020-2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022. SEKÄ Koronatueta yrityksille. Valtiokonttorin internetsivut, <https://www.valtiokonttori.fi/koronatuet/>. Viitattu 7.6.2023.

tannuksiin myönnettiin yhteensä 43,5 miljoonaa euroa. **Mukana oli liikunta- ja urheilualan toimijoista ainakin yksi jääkiekon SM-liigaseura (64 000 euroa).**⁵⁵

Kaikista eri valtiokonttorin myöntämistä koronatuista suurimmat tukea saaneet toimialat olivat ravitsemusala (237 milj. euroa), urheilutoiminta sekä huvi- ja virkistyspalvelut (87 milj. euroa), majoitus (81 milj. euroa) ja liikenne (68 milj. euroa).⁵⁶ (Kuvio 7) On tärkeää huomioida, että urheilutoiminta sekä huvi- ja virkistyspalvelut -toimialaluokituksessa on mukana myös muita kuin liikunta- ja urheilutoimijoita, ja toisaalta liikuntatoimijoita on voinut olla mukana muissa toimialaluokituksissa.

Kuvio 7. Suurimmat Valtiokonttorin koronatukea saaneet toimialat.⁵⁷

Valtiokonttorin myöntämällä koronatuilla oli monelle liikunta-alan yrityksistä merkitystä korona-ajasta selviämiseen. Liikuntatoimijoille kohdennetussa korona-aikaa koskeneessa selvityksessä lähes neljännes (24 %) ilmoitti saaneensa Valtiokonttorilta yhtä tai useampaa tukea, ja tuella oli ollut ratkaiseva merkitys korona-ajasta selviämiseen. Lähes joka viides (18 %) yritys ilmoitti, että oli saanut tukea, ja siitä oli ollut jonkin verran apua. Erityisesti monet kuntokeskukset korostivat tukien merkitystä. Noin viidennes yrityksistä (19 %) ilmoitti, että ne olivat saaneet tukea, mutta tuella ei ollut olennaista merkitystä korona-ajasta selviytymisessä. Kyselyssä 8 % vastaajista ei ollut saanut haustaan huolimatta tukea, ja se oli aiheuttanut yritykselle vakavia ongelmia⁵⁸

Korona-ajan tukijärjestelmät (ei vain Valtiokonttorin myöntämät tuet) keräsivät liikunta-alan yrityksissä myös kritiikkiä. Tukijärjestelmiä kritisoitiin etenkin siitä, että ne kohtelivat epätasa-arvoisesti eri yrityksiä. Kriteerit koettiin epäreiluiksi etenkin pienille yrityksille, joita on paljon liikunta-alan yrityksissä. Toinen keskeinen kritiikin aihe liittyi tuen mitoitukseen. Tukien tasoa pidettiin pienenä ja osa yrityksistä katsoi, että tuet olivat pieniä suhteessa rajoitusten tuomiin haittoihin. Lisäksi esille nostettiin hakemiseen ja maksatukseen liittyviä ongelmia. Liikunta-alan yritykset nostivat koronarajoituksista palautumista edistäneistä seikoista eniten esille korona-aikana kehitetyt uudet palvelut, tuotteet ja liiketoimintamallit sekä kysynnän kasvun, kun taas koronatuot saivat selvästi vähemmän mainintoja.⁵⁹

Urheilu-, liikunta- ja luontomatkailu

Matkailu on yksi työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) määrittelemistä strategisesti merkittävistä kasvu-aloista. Matkailu on nykyisin merkittävä vientitoimiala ja työllistäjä Suomessa. Matkailuelinkeino on

55 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020-2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022. SEKÄ Koronatuot yrityksille. Valtiokonttorin internetsivut, <https://www.valtiokonttori.fi/koronatuot/>. Viitattu 7.6.2023.

56 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020-2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022.

57 Yritysten tukena, yhteiskunnan hyväksi – Kuinka kustannustuet auttoivat yrityksiä selviämään koronapandemiasta 2020-2022 – hankkeen loppuraportti. Valtiokonttori 2022.

58 Timo Ala-Vähälä: Liikunta-alan yritystoiminta. Teoksessa Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energia- ja kriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2.

59 Timo Ala-Vähälä: Liikunta-alan yritystoiminta. Teoksessa Liikuntatoimijoiden tilannekuva – koronasta palautuminen ja energia- ja kriisin vaikutukset. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:2.

kasvanut ja kansainvälistynyt viime vuosina Suomessa muita toimialoja nopeammin. Matkailun kokonaiskysyntä oli vuonna 2019 yhteensä 16,3 miljardia euroa, ja sillä on arvioitu olevan mahdollisuuksia kasvaa 20 miljardiin euroon vuoteen 2028 mennessä.⁶⁰

Matkailijat ovat nykyisin entistä kiinnostuneempia liikkumis- ja liikuntamahdollisuuksista, jotka vaikuttavat myös matkakohteen valintaan. Matkailutoimialaan sisältyy myös liikkumisen ja liikunnan palveluja tarjoavia yrityksiä, kuten kylpylät, hiihto- ja laskettelukeskukset, huvi- ja teemapuistot, urheilulaitokset sekä erilaiset aktiviteetti-, tapahtuma- ja ohjelmapalveluyritykset. Liikuntapalvelut on tunnistettu yhdeksi matkailuyritysten yhteistyösektoriksi matkailuelämysten tarjoamisessa.

TEM vastaa matkailupolitiikan painotuksista ja kehittää matkailualaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Business Finlandin **Visit Finland -yksikkö** vastaa kansainvälisen matkailun edistämisestä Suomessa. Visit Finlandin toimintaa rahoitetaan valtion budjetista avustuksena. TEM on myös asettanut **Matkailufoorumin**, joka toimii neuvoo-antavana asiantuntijaelimenä matkailun kehittämiseen liittyvissä strategisissa kokonaisuuksissa. Foorumi toimii TEM:n yhteydessä ja koordinoimana. Foorumin jäsenenä on edustajia muun muassa eri ministeriöistä ja muista valtionhallinnon toimijoista sekä matkailualan toimijoista. Foorumin toimikausi on 1.9.2021–31.12.2028.⁶¹ **Foorumissa ei ole varsinaista liikuntasektorin edustajaa.**

Matkailun edistämistä linjaa ”**Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun**” -matkailustrategia vuosille 2019–2028. Strategiassa on asetettu matkailun kehittämisen tavoitteet vuoteen 2028 asti ja toimenpiteet vuosille 2019–2023. Strategian mukaan Suomeen suuntautuvaa matkailua edistetään Visit Finlandin johdolla teemapohjaisen tuotekehityksen ja markkinoinnin avulla.⁶²

Yhdeksi kehitettäväksi teemaksi on nostettu **urheilu- ja liikuntamatkailu**. Strategian mukaan liikunnan merkitystä matkailun vetovoimatekijänä tulee nostaa esiin ja Suomen tunnettuutta urheilu- ja liikuntamatkailukohteena tulee lisätä markkinoinnin sekä tuotekehityksen keinoin. Urheilumatkailutuotteet nähdään strategiassa yhdeksi keinoksi kehittää matkailun ympärivuotisuutta monilla alueilla. Vastuu urheilu- ja liikuntamatkailun edistämisestä on Visit Finlandilla, opetus- ja kulttuuriministeriöllä, työ- ja elinkeinoministeriöllä, yrityksillä ja erilaisilla muilla organisaatiolla.⁶³

Toisena liikkumiseen liittyvänä teemana strategiassa nostetaan esille **luontomatkailu**. Strategian mukaan luonto ympäristönä mahdollistaa monipuoliset aktiviteetit (ml. pyöräily, kalastus ja metsästyks) ympärivuotisesti. Kestävän luontomatkailun kehittäminen ja kansallispuistojen hyödyntäminen ovat keskiössä kansainvälisen matkailukysynnän kasvattamisessa. Tavoitteena on muun muassa tuotteistaa kansallispuistojen ja muiden valtion luontoalueiden palveluita. Vastuu luontomatkailun edistämisestä on Visit Finlandilla, Metsähallituksella, ympäristöministeriöllä, maa- ja metsätalousministeriöllä, työ- ja elinkeinoministeriöllä, yrityksillä ja erilaisilla muilla organisaatiolla.⁶⁴

Luontomatkailu edistäminen on tunnistettu myös osana **Suomen Biotalousstrategiaa** (2022). Strategian mukaan luonto ympäristönä mahdollistaa monipuoliset aktiviteetit niin maalla, vedessä kuin ilmassa ympärivuotisesti (esimerkiksi pyöräily). Strategian tavoitteena on, että luonnon ekosysteemien monimuotoisuuteen perustuva matkailuliiketoiminta monipuolistuu, kasvaa ja löytää uusia ansaintalogiikoita. Vastuu toimenpiteistä on TEM:lla, maa- ja metsätalousministeriöllä sekä ympäristöministeriöllä.⁶⁵

60 Matkailu kasvaa ja uudistuu. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/matkailu>. Viitattu 8.6.2022.

61 Matkailun toimijat. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/matkailun-toimijat>. Viitattu 5.1.2023.

62 Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:60.

63 Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:60.

64 Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:60.

65 Suomen biotalousstrategia. Kestävästi kohti korkeampaa arvonlisää. Työ- ja elinkeinoministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, valtiovarainministeriö ja valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:3. Työ- ja elinkeinoministeriö 2022.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö asettivat elokuussa 2022 **työryhmän laattimaan ehdotuksen suur tapahtumastrategiaksi**. Suur tapahtumien järjestämisestä kilpaillaan usein kansainvälisesti. Hakuprosesseihin ja tapahtumien järjestämiseen liittyvää osaaminen on kapeaa Suomessa, ja rahoituksellisten haasteiden ratkaiseminen vaatii julkisen tahon ja yksityisten toimijoiden välisiä kumppanuuksia. Tapahtumilla on esimerkiksi merkittäviä taloudellisia ja työllistäviä vaikutuksia tapahtumapaikkakunnalle ja sitä laajemmallekin alueelle.⁶⁶ Tapahtumilla on myös merkittäviä vaikutuksia matkailuun.

Suur tapahtumastrategia 2023–2033 - Elävä ja kansainvälisesti kiinnostava suur tapahtumien Suomi julkistettiin maaliskuussa 2023. Strategia koskettaa kaikenlaisia tapahtumia aina taide-, kulttuuri-, viihdetapahtumista ja näyttelyistä urheilu- ja liikuntatapahtumiin. Strategian visiona on: *”Suomi on ympärivuotisesti elävä, avoin, monipuolinen ja kansainvälisesti kiinnostava kestävien suur tapahtumien kohdema. Julkisen hallinnon aktiivinen tuki ja toimiva yhteistyö vahvistavat tapahtumien ja tapahtuma-alan kasvua ja työllisyyttä sekä kerrannaisvaikutuksia. Tapahtumien suurmaassa Suomessa järjestetään vaikuttavia, monipuolisia ja osallisuutta vahvistavia tapahtumia niin ammattimaisen tapahtuma-alan kuin kansalaisyhteiskunnankin toimesta.”* Suur tapahtumastrategian ensisijaiset tavoitteet keskittyvät tapahtumien tunnettavuuden ja kasvumahdollisuuksien vahvistamiseen. Työryhmä tunnisti keskeisiksi kehittämiskokonaisuuksiksi yhteistyön kehittämisen, rahoituksen, kasvun vauhdittamisen, työvoiman, osaamisen ja koulutuksen sekä tapahtumien infrastruktuurin. Strategiaassa annettiin myös konkreettisia toimenpide-esityksiä.⁶⁷

Visit Finlandissa edistettiin **urheilumatkailua** vuosina 2017–2019 **Matkailu 4.0 -ohjelman** lisärahoituksen turvin. Urheilumatkailun edistäminen keskittyi alun perin Kiinan markkinaan. Tavoitteena oli muun muassa lisätä tietämystä ja tietoisuutta Suomesta matkailukohteena, aktivoida matkanjärjestäjiä tarjoamaan urheilumatkailupalveluita ja lisätä yöpymisiä Suomessa sekä kasvattaa kiinalaisten talviurheiluosaamista. Urheilumatkailun edistämistyön kohderyhmänä olivat omasta hyvinvoinnistaan kiinnostuneet aktiiviset liikkujat, huippu-urheilu ja ammattiuurheilijat oli rajattu ulkopuolelle. Urheilumatkailun erityispiirteenä verrattuna esimerkiksi luontomatkailuun on liikkujan tavoitteellisuus.⁶⁸

Vuonna 2019 edistämistyö laajeni Iso-Britanniaan, Saksaan ja Venäjälle. Samalla pyrittiin keskittymään ympärivuotisen urheilumatkailun edistämiseen. Yhteistyökumppaneina oli muun muassa kotimaisia hiihtokeskuksia sekä kaupunkien matkailun edistämistoimijoita. Toimenpiteiden ansiosta muun muassa tunnettuus Suomesta urheilumatkailukohteena kasvoi esimerkiksi Kiinassa, kiinalaisten yöpymisten määrä kasvoi kohteissa ja urheilumatkailu teema jäi osaksi monien matkanjärjestäjien tuotevalikoimaa. Lisäksi Suomessa käynnistyi urheilumatkailun edistämishankkeen aikana monia urheilumatkailuun liittyviä kehittämistoimia, kuten Sports Event Management Finland -verkosto.⁶⁹

Sports Event Management Finland (SEMF) on viiden urheilutapahtumakaupungin (Helsinki, Jyväskylä, Lahti, Tampere ja Turku) yhteistyöverkosto. Lisäksi yhteistyössä ovat mukana urheiluopistot, Business Finland/Visit Finland ja opetus- ja kulttuuriministeriö sekä eri urheilulajien toimijat. Verkoston tavoitteena on lisätä Suomen vetovoimaa kansainvälisten urheilutapahtumien järjestäjämäana, lisätä Suomen tunnettua sekä tutkia urheilutapahtumien vaikuttavuutta ja järjestämisedellytyksiä Suomessa.

66 Suur tapahtumastrategiaa valmisteleva työryhmä. Asettamispäätös 17.8.2022 (VN/19983/2022).

67 Suur tapahtumastrategia 2023–2033. Elävä ja kansainvälisesti kiinnostava suur tapahtumien Suomi. Valtioneuvoston julkaisu 2023:22. Valtioneuvosto 2023.

68 Manager Virpi Aittokoski, Outdoor activities & Sports, Sustainable Travel Finland, Business Finland, Visit Finland, sähköposti-vastaus 15.6.2022 JA Blogikirjoitus ”Urheilua vai ulkoilua? Molempia!, Business Finlandin internetsivut 12.12.2019, <https://www.businessfinland.fi/ajankohtaista/blogit/2019/urheilua-vai-ulkoilua-molempia>. SEKÄ Luontoaktiiviteetit osana luontomatkailua. Business Finlandin internetsivut, <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tuotekehitys-ja-teemat/luontomatkailu>. Viitattu 5.1.2023.

69 Manager Virpi Aittokoski, Outdoor activities & Sports, Sustainable Travel Finland, Business Finland, Visit Finland, sähköposti-vastaus 15.6.2022 JA Blogikirjoitus ”Urheilua vai ulkoilua? Molempia!, Business Finlandin internetsivut 12.12.2019, <https://www.businessfinland.fi/ajankohtaista/blogit/2019/urheilua-vai-ulkoilua-molempia>.

Osana yhteistyötä on avattu **sportsfinland.com -sivusto**, joka esittelee kansainvälisille ja kansallisille tapahtumanjärjestäjille Suomen tarjontaa, vahvuuksia ja erityispiirteitä tapahtumajärjestäjämaana.⁷⁰

Vuodesta 2020 lähtien Visit Finland ei ole enää edistänyt urheilumatkailua erillisin toimenpitein, vaan toiminta on osa Visit Finlandin luontomatkatilauksen teemaa.⁷¹ Luonto on Suomen matkailun tärkeimpiä vetovoimatekijöitä. Luontomatkailun kärkeä ovat helposti toteutettavat ja omatoimiset, kevyet luontoaktiviteetit sekä paketoituiden aktiviteettituotteet, joihin yhdistyy esimerkiksi paikallinen kulttuuri ja ruoka. Kansainvälisillä markkinoilla potentiaalisimpia aktiviteetteja ovat muun muassa vaellus, pyöräily, maastopyöräily ja melonta. Luontomatkailua edistetään yhteistyössä eri ministeriöiden ja muiden toimijoiden kanssa.⁷²

Viime vuosina on kehitetty muun muassa **pyörämatkailua**, josta valmistui vuonna 2020 Outdoors/pyörämatkailun benchmark -tutkimus ympärivuotisen matkailun kehittämiseksi Lapissa⁷³. Hankkeen myötä pyörämatkailua on lähdetty edistämään vahvemmin koko Lapin-tasolla (ei vain yksittäiset kohteet), ja kehitys on laajentunut koskemaan myös koko Suomen pyörämatkailua. Visit Finland on ollut kehitystyössä mukana, ja yhdessä Pyörämatkailukeskuksen sekä alueiden ja yritysten kanssa Visit Finland on edistänyt pyörämatkailun näkyvyyttä myös kansainvälisille matkailijoille.⁷⁴

3.2. Liikuntapalveluiden turvallisuus

Työ- ja elinkeinoministeriön yhtenä tehtävänä on luoda hyviä edellytyksiä tavaroiden ja palveluiden saannille sekä yritystoiminnalle. Markkinoiden toimivuutta edistettäessä on huolehdittava, että yritykset noudattavat yhteiskunnallisesti tärkeitä pelisääntöjä sekä siitä, että kuluttajien edut otetaan huomioon. Esimerkiksi kansalaisten turvallisuutta ei saa vaarantaa.⁷⁵

Työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudessa toimii lupa- ja valvontaviranomaisena **Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes**, joka edistää tuotteiden, palveluiden ja teollisen toiminnan turvallisuutta ja luotettavuutta. Tukes valvoo kuluttajaturvallisuuslain noudattamista erilaisissa kuluttajapalveluissa. Kuluttajapalveluilla tarkoitetaan palvelua, jota tarjotaan pääasiassa yksityishenkilöille käytettäväksi vapaa-ajalla, harrastuksissa tai muissa aktiviteeteissa. Liikuntaan ja urheiluun liittyviä Tukesin valvomia kuluttajapalveluita ovat esimerkiksi leikkipuistot ja niihin rinnastettavat sisäleikkipaikat, kuntosalit, uimahallit ja kylpylät, uimarannat, hiihtokeskusten palvelut, ohjelmalvelut (esim. seikkailupalvelu), ratsastuspalvelut, liikuntaan ja urheiluun liittyvät yleisötapahtumat sekä urheiluvarusteiden vuokrauspalvelut.⁷⁶

Liikuntapaikkojen turvallisuus

Liikuntapaikkojen suunnittelussa tulee huomioida lainsäädännön ja voimassa olevien turvallisuusstandardien asettamat vaatimukset sekä muut rakentamishojeet, kuten opetus- ja kulttuuriministeriön ja Rakennustieto Oy:n liikuntapaikkajulkaisut. Monista liikuntapalveluista pitää laatia kuluttajaturvallisuuslain (920/2011) edellyttämä turvallisuusasiakirja. Liikuntapaikkojen ylläpitäjille on joskus epäselvää, mistä kokonaisuuksista turvallisuusasiakirja pitää laatia. Liikuntapaikkojen vaarat tulee tunnistaa ja

70 Sport Event Management Finland on avannut Suomen urheilutapahtumakaupunkien verkkosivuston. Lahti Region tiedote 22.6.2022.

71 Manager Virpi Aittokoski, Outdoor activities & Sports, Sustainable Travel Finland, Business Finland, Visit Finland, sähköpostivastaus 15.6.2022 JA Blogikirjoitus "Urheilua vai ulkoilua? Molempia!", Business Finlandin internetsivut 12.12.2019, <https://www.businessfinland.fi/ajankohtaista/blogit/2019/urheilua-vai-ulkoilua-molempia>.

72 Luontoaktiviteetit osana luontomatkailua. Business Finlandin internetsivut, <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tuotekehitys-ja-teemat/luontomatkatilauk>. Viitattu 5.1.2023.

73 Benchmark Report: Developing Finnish Lapland as a year-round travel destination through outdoor activities. Allegra-Klue 2021.

74 Manager Virpi Aittokoski, Outdoor activities & Sports, Sustainable Travel Finland, Business Finland, Visit Finland, sähköpostivastaus 10.1.2023.

75 Kuluttajat. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/kuluttajat>

76 Kuluttajille tarjottavat palvelut. Tukesin internetsivut, <https://tukes.fi/tuotteet-ja-palvelut/kuluttajille-tarjottavat-palvelut>

suunnitella toimenpiteet vaarojen torjumiseksi. Liikuntapaikkojen käyttäjille tulee antaa olennaiset turvallisuustiedot huomioiden asiakaskunta ja esimerkiksi vieraskieliset asiakkaat.⁷⁷

Tukes neuvoo, ohjaa ja valvoo palveluntarjoajia, jotka tarjoavat palveluinaan liikuntapaikkoja kuluttajille (esim. kunnat, yritykset ja yhdistykset). Tukes ei niinkään tarkasta yksittäisiä liikuntapaikkoja, vaan selvittää turvallisuusjohtamistarkastuksissa, miten palveluntarjoaja huolehtii palveluiden turvallisuudesta. Yksittäiseen liikuntapaikkaan tai sen väliineseen kohdistuvaa valvontaa tehdään kuitenkin esimerkiksi osana onnettomuuksien selvittämistä.

Osana neuvonta- ja ohjaustehtävänsä Tukes on järjestänyt viime vuosien aikana muun muassa kuntien henkilöstölle koulutuksia vapaa-ajan palveluiden turvallisuudesta sekä laatinut videokoulutusarjan liikuntapaikkojen turvallisuudesta. Tukes on laatinut yhdessä lajiliittojen ja muiden liikunta-alan toimijoiden kanssa ohjeita ja suosituksia erilaisten liikuntapaikkojen turvallisuudesta, kuten ohjeistukset Padel-kenttien, frisbeegolfpalveluiden ja uimarantojen turvallisuudesta. Tukes on koonnut myös internetsivuilleen ohjeistuksia ja suosituksia keskeisten liikuntapaikkojen ja liikkumisolosuhteiden turvallisuudesta.⁷⁸

Tukesin liikuntapaikkojen turvallisuuden valvonnan painopistealueina ovat olleet viime vuosina uimarannat, liikuntahallit, ulkoilureitit sekä leikki- ja lähiliikuntapaikat. Vuosina 2020 ja 2021 Tukes kohdisti valvontaa erityisesti pienempiin, alle 20 000 asukkaan kuntiin. Vuosittain suoritetaan laajempia turvallisuusjohtamistarkastuksia koskien liikuntapalveluita yhteensä noin 150 kappaletta. Tämä pitää sisällään valvontakäyntejä koskien kuntien liikuntapalveluita sekä yksityisten palveluntarjoajien liikuntapalveluita, kuten ratsastuspalveluita, kuntosaleja ja laskettelukeskuksia.⁷⁹

Turvallisuusjohtamistarkastuksissa Tukes selvittää, kuinka palveluntarjoaja täyttää kuluttajaturvallisuuslain asettamat vaatimukset. Tarkastuksessa käydään muun muassa läpi, onko palveluihin liittyviä vaaroja tunnistettu ja riskeihin varauduttu, onko palveluita koskevat turvallisuusasiakirjat laadittu, seurataanko onnettomuus- ja läheltä piti-tilanteita sekä miten kuluttajia tiedotetaan turvallisuudesta. Tarkastusten yhteydessä tutustutaan myös muutamaan kohteeseen. Lisäksi osaan kuntien tarjoamista vapaa-ajan palveluista on kohdennettu suppeampia kohdetarkastuksia.⁸⁰

Liikuntapaikkojen turvallisuustilanteesta ja tapahtuneista onnettomuuksista ei ole olemassa kattavaa ja koottua tietopohjaa. Tukes saa tietoa tapahtuneista onnettomuuksista, läheltä piti -tilanteista ja havaituista vaaratilanteista palveluntarjoajien omaehtoisten ilmoitusten, kuluttajailmoitusten, valvontakäyntien sekä mediahavaintojen avulla. **Tukesin tietoon tulee kuitenkin vain pieni osa kaikista onnettomuuksista, eikä laajemman tiedon keruu ole Tukesin tehtävä.** Osa toimijoista on kerännyt tietoa oman alan onnettomuuksista, kuten Hiihtokeskusyhdistys hiihtokeskuksissa tapahtuneista onnettomuuksista.

Asiantuntijatietoon ja turvallisuustarkastuksissa esiin nousseiden havaintojen perusteella voidaan todeta, että uusien liikuntapaikkojen osalta turvallisuustilanne näyttyy hyvältä. Suomalainen liikuntapaikkaverkosto on kuitenkin hyvin laaja ja vanhaa (rakennettu pääosin 1980 ja 1990-luvuilla). **Vanhaan liikuntapaikkainfraan liittyy monia turvallisuushaasteita.** Palveluntarjoajien tulisi nykyistä paremmin huomioida ikääntyvän liikuntapaikkainfran kasvavat ylläpitotarpeet.

77 Tukesin havaintoja liikuntapaikkojen kuluttajaturvallisuudesta. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesin internetsivut, <https://tukes.fi/-/kuntien-vapaa-ajan-palveluiden-turvallisuustyossa-parannettavaa>

78 Ylitarkastaja Arttu Mäkinen, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes, sähköpostivastaus 14.6.2022.

79 Ylitarkastaja Arttu Mäkinen, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes, sähköpostivastaus 14.6.2022.

80 Kuntien vapaa-ajan palveluiden turvallisuustyössä parannettavaa. Tukesin tiedote 30.5.2022.

Tukes on koonnut tietoa ja havaintoja liikuntapaikkatyyppikohtaisista turvallisuuspuutteista⁸¹.

Havaintojen taustalla on onnettomuustietoa ja valvontakäynneillä kertynyttä tietoa. Tukesin keskeiset havainnot kuntien tarjoamien vapaa-ajan palveluiden turvallisuudesta ovat:

1. Onnettomuustiedon kerääminen ja hyödyntäminen kunnissa on vajavaista

Onnettomuustietoa saadaan kerättyä hyvin niissä kuntien vapaa-ajan palveluissa, joissa on paikalla henkilökuntaa. Valvomattomissa palveluissa onnettomuustieto ei monesti saavuta palveluntarjoajaa, jolloin on haastavaa parantaa palvelun turvallisuutta. Osa tapaturmista voitaisiin ennalta ehkäistä, jos onnettomuustietoa olisi paremmin käytettävissä.

2. Ylläpitotoimintaa, suunnitelmallisuutta ja dokumentaatiota parannettava turvallisuuden kehittämiseksi

Kunnat käyttävät liikuntapaikkarakentamisen resursseja usein uudisrakentamiseen. Olemassa olevien kohteiden ylläpito saattaa jäädä liian vähälle huomiolle ja resursoinnille, mikä aiheuttaa turvallisuuspuutteita. Jotkin kohteet tai välineet ovat voineet jäädä kokonaan vaille ylläpitoa tai ylläpitoa on toteutettu liian harvakseltaan, kun esimerkiksi liikuntapaikan ylläpidosta vastaavan yhdistyksen toiminta hiipuu. Asian korjaamiseksi kuntien tulisi muun muassa laatia pitkän aikavälin strategiaa liikuntapaikkasuunnitelmia, ylläpitosuunnitelmia sekä nykyistä laajempia turvallisuusasiakirjoja hallintorajat ylittävässä yhteistyössä.

3. Viranhaltijoiden vastuut ovat laajoja ja parhaat käytännöt jäävät hyödyntämättä

Pienissä ja keskisuurissa kunnissa vapaa-ajan palveluista vastaavien henkilöiden vastualueet ovat usein hyvin laajoja, jolloin esimerkiksi yksityiskohtaisiin turvallisuusvaatimuksiin ja parhaisiin käytäntöihin perehtyminen on jäänyt vajavaiseksi. Palveluiden turvallisuutta tulisi parantaa kasvattavalla osaamisella ja laajentamalla yhteistyötä esimerkiksi naapurikunnan, urheiluseuran tai kyläyhdistyksen kanssa.⁸²

Liikunta- ja urheilutapahtumien turvallisuus

Tapahtuman turvallisuudesta vastaan kokonaisuudessaan tapahtuman järjestäjä, mutta vastuuta on myös palvelun välittäjillä ja palvelualueiden ylläpitäjillä. Yleisötapahtumat ovat kuluttajaturvallisuuslain tarkoittamia kuluttajapalveluita. Tapahtumaturvallisuus koostuu muun muassa yleisöturvallisuudesta, paloturvallisuudesta, ensiavusta, järjestyksenpidosta, rikosturvallisuudesta ja ympäristöturvallisuudesta (esim. meluasiat, jäteasiat ja muut hygieniasasiat). Tapahtuman järjestäjän tulee muun muassa noudattaa kuluttajaturvallisuuslain vaatimuksia turvallisten tapahtumien suunnittelussa ja toteutuksessa, laatia tapahtumista lain vaatima turvallisuusasiakirja, antaa tietoja kuluttajille sekä pitää onnettomuuskirjanpitoa. Vaatimukset tulevat kuluttajaturvallisuuslaista.⁸³

Tukes neuvoo ja ohjaa tapahtumien järjestäjiä sekä valvoo kuluttajaturvallisuuslain noudattamista tapahtumissa, kuten liikunta- ja urheilutapahtumissa. Tukes valvoo tapahtumissa esimerkiksi yleisöturvallisuutta ja oheispalveluiden turvallisuutta. Tukesin lisäksi tapahtumien turvallisuutta valvovat useat muut viranomaiset.⁸⁴ Tukes on tehnyt liikunta- ja urheilutapahtumien turvallisuuden osalta koulutus- ja neuvontatyötä. Tukes on esimerkiksi toteuttanut Veikkausliigan jalkapallo-otteluiden asiakasturvallisuuden valvontaprojektin sekä antanut paljon lausuntoja liikuntapaikkoihin ja katsomoturvallisuuteen liittyen.

81 Tukesin havaintoja liikuntapaikkojen kuluttajaturvallisuudesta. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesin internetsivut, <https://tukes.fi/-/kuntien-vapaa-ajan-palveluiden-turvallisuustyossa-parannettavaa>. Uutinen 30.5.2022.

82 Kuntien vapaa-ajan palveluiden turvallisuustyössä parannettavaa. Tukesin tiedote 4.4.2022.

83 Yleisö- ja tapahtumaturvallisuus. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesin internetsivut, <https://tukes.fi/tapahtumaturvallisuus>

84 Yleisö- ja tapahtumaturvallisuus. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesin internetsivut, <https://tukes.fi/tapahtumaturvallisuus>

Liikunta- ja urheilutapahtumien turvallisuustilanteesta ja tapahtuneista onnettomuuksista ei ole ole-massa kattavaa ja koottua tietopohjaa. Tiedon kerääminen ei ole esimerkiksi Tukesin tehtävä. **Tuke-sissa ei olla nähty liikunta- ja urheilutapahtumia yleisesti ottaen erityisen riskin tapahtumina.** Eniten riskejä liittyy moottoriurheilutapahtumiin, niin kilpailijoiden kuin yleisön osalta. **Tukesissa nähdään, että liikunta- ja urheilutapahtumien turvallisuuteen liittyy myös edelleen kehitettävää.** Liikunta- ja urheilutapahtumia järjestetään monesti vapaaehtois pohjalta, ja vapaaehtoistoimijoiden turvallisuus-osaamiseen voi liittyä puutteita. Toki tarvittaessa turvallisuusosaamista voidaan ostaa ulkopuolisilta toimijoilta, ellei itsellä ole riittävää osaamista. Lisäksi liikunta- ja urheilutapahtumien, kuten ylipäänsä yleisötapahtumien turvallisuuden edistäminen vaatii nykyistä parempaa eri toimijoiden toiminnan koordinoitua.⁸⁵

3.3. Liikunta osana alueiden kehittämistä ja Euroopan unionin rakennerahastojen liikuntaa edistävät hankkeet

Aluekehittämisessä tarkastellaan eri hallinnonalojen ja maakuntien tavoitteita ja toimia kokonaisuutena sekä valtakunnallisesta että alueiden näkökulmasta. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa alueiden kehittämisestä ja sovittaa yhteen alueiden kehittämisen suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kokonai-suutta. Maakuntien liitot toimivat aluekehittämisviranomaisina maakunnissa, ja ELY-keskukset edistävät osaltaan alueellista kehittämistä. Aluekehittämistä tehdään yhteistyössä valtion, maakuntien liittojen, kuntien ja muiden toimijoiden kanssa.⁸⁶

Liikunta ja liikkuminen liittyvät aluekehittämisen etenkin alueiden elinvoimaisuuden, palvelujen ja elin-ympäristön kehittämiseen. Liikuntapalvelut ovat osa alueiden veto- ja pitovoimaa. Osana aluekehittä-mistä edistetään myös liikkumisen ja liikunnan edellytyksiä.

Normiohjaus

Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta (756/2021) on keskeisin aluekehittämistä säätelevä laki. Laissa määritellään muun muassa alueiden kehittämisen tavoitteet, viranomaisten tehtävät ja ohjelmat on määritelty. Lain mukaan alueiden kehittä-misen tavoitteena on edistää alueiden kestävä kehitystä, kasvua ja kilpailukykyä, asukkaiden hyvin-vointia ja elinympäristön laatua. Alueiden kehittämisellä muun muassa vahvistetaan kasvua tukevaa elinkeino- ja innovaatorakennetta, kestävää alue- ja yhdyskuntarakennetta sekä saavutettavuutta, edis-tetään maahanmuuttajien kotoutumista, parannetaan elinympäristön laatua, hillitään ilmastonmuu-tosta, parannetaan alueiden omia vahvuuksia ja erikoistumista sekä edistetään niiden kulttuuria.

Laissa alueiden kehittämisen ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan hankkeiden rahoitta-misesta (757/2021) säädetään erilaista aluekehittämisen tuista ja niiden myöntämisen edellytyksistä, kuten työ- ja elinkeinoministeriön ja maakuntien liittojen kansallisista alueiden kehittämisen varoista myönnettävistä tuista sekä maakuntien liittojen ja ELY-keskusten EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjel-man varoista myönnettävistä tuista. Laissa ovat tuen hakemista sekä tuen myöntämistä, maksamista, valvontaa ja takaisinperintää koskevat keskeiset säädökset.

On tärkeää huomioida, että nämä vuoden 2021 alueiden kehittämisen ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanoa sekä rahoittamista koskevat lait ovat ohjanneet vasta uutta raken-nerahasto-ohjelmakautta, Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027. Aiempaa ohjelmakautta, Kestävä kasvua ja työtä 2014–2020 ohjasivat **Laki alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hal-linnoinnista (7/2014)** sekä **Laki alueiden kehittämisen ja rakennerahastohankkeiden rahoittamisesta (8/2014)**.

85 Tukesin asiantuntijoiden näkemyksiä liikunta- ja urheilutapahtumien turvallisuudesta. Tukesin edustajien ja valtion liikunta-neuvoston sihteeristön yhteispalaveri 13.4.2022.

86 Aluekehittäminen on yhteistyötä. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/aluekehittamisen-tavoitteet-ja-suunnittelu>. Viitattu 5.1.2023.

Strategiat ja suunnitelmat

Valtioneuvosto päättää hallituskausittain valtakunnallisista alueiden kehittämisen painopisteistä **aluekehittämispäätöksessään**, jolla ohjataan eri hallinnonalojen ja maakuntien liittojen alueiden kehittämistä ja toimenpiteiden yhteensovittamista. Aluekehittämispäätös valmistellaan yhteistyössä ministeriöiden, alueiden ja muiden toimijoiden kanssa.⁸⁷

Tämän hallituskauden **aluekehittämispäätöksen 2020–2023 Kestävät ja elinvoimaiset alueet** yhtenä painopistealueena on *”Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy”*. Painopistealue sisältää muun muassa yhdenvertaiset mahdollisuudet peruspalveluiden saavuttamiseen, työ- ja toimintakykyä edistävät ja ylläpitävät toimet, järjestötoiminnan sekä hyvinvointi- ja terveyseroja kaventavat kulttuuri- ja liikuntamahdollisuudet. Aluekehityspäätöksen mukaan liikuntapalvelut vahvistavat väestön osallistumista ja sosiaalisesti kestävää yhteiskuntaa. Yhtenä painopisteenä on myös *”Kestävää yhdyskuntakehitystä tukevat liikenne- ja viestintäpalvelut”*, joka sisältää kestävästi liikkuamisen (esim. kävely ja pyöräily). Aluekehittämispäätöksen tavoitteena on, että maankäytön suunnittelulla ja olemassa olevaa liikennejärjestelmää hyödyntäen luodaan edellytyksiä muun muassa kävelylle ja pyöräilylle.⁸⁸

Alueiden uudistumisen neuvottelukunta (AUNE)

Työ- ja elinkeinoministeriön yhteydessä toimii **Alueiden uudistumisen neuvottelukunta (AUNE)**. AUNE valmistelee hallituskaudelle laadittavan aluekehittämispäätöksen ja seuraa sen toteutusta, yhteen sovittaa eri hallinnonalojen ja maakuntien aluekehittämistoimia, linjaa muita merkittäviä alueiden kehittämistä koskevia suunnitelmia sekä seuraa ja ennakoii alueiden kehitystä ja toimenpiteiden vaikutusta.⁸⁹

Liikuntaa ei ole käsitelty AUNE:n toiminnassa tällä hallituskaudella. Välillisesti liikunta on ollut kuitenkin esillä osana alueiden kehittämisen painopisteiden ja aluekehittämisen keskustelujen teemojen käsittelyä.⁹⁰

Aluekehittämisen teemaverkostot

Alueiden välistä yhteistyötä tuetaan vuosina 2021–2023 esimerkiksi rahoittamalla **aluekehittämisen teemaverkostoja**. Tavoitteena on uudistaa aluekehittämisen verkostojen toimintamalleja, vahvistaa alueiden välistä yhteistyötä keskeisissä aluekehittämisen teemoissa sekä vahvistaa erikokoisten alueiden, kuntien ja monenlaisten toimijoiden osallistumista verkostoyhteistyöhön.⁹¹

Alueiden välisissä teemaverkostoissa keskitytään vuosina 2021–2023 muun muassa etätyöpisteiden kehittämiseen, hyvinvointi- ja terveysdatan hyödyntämiseen, kuntien strategiseen johtamiseen sekä kaupunkien ydinkeskustojen kehittämiseen.⁹² Yksi rahoitettavista teemoista liittyy liikuntateknologian osaajien, urheiluseurojen ja liikuntatoimijoiden verkottamiseen. **Liikuntateknologian kansallista verkoston (LIUKAS)** tavoitteena on saada lapset ja nuoret liikkumaan sekä säilyttämään liikunta pysyvänä elämäntapana. Verkoston avulla halutaan lisätä yhteistyötä ja jakaa avoimesti tietoa liikuntateknologian tutkimus- ja kehitysorganisaatioiden, kuntien, lajiliittojen, yritysten sekä urheiluseurojen kesken.⁹³

87 Aluekehittäminen on yhteistyötä. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/aluekehittamisen-tavoitteet-ja-suunnittelu>. Viitattu 5.1.2023.

88 Aluekehittämispäätös 2020–2023. Kestävät ja elinvoimaiset alueet. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:21.

89 Alueiden uudistumisen neuvottelukunta (AUNE). Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/alueiden-uudistumisen-neuvottelukunta-aune-1>. Viitattu 5.1.2023.

90 Neuvotteleva virkamies Tarja Reivonen-Kavonius, Alueet ja kasvupalvelut -osasto, Työ- ja elinkeinoministeriö sähköpostivastaus 20.1.2023.

91 Alueiden välinen verkostoyhteistyö. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/alueiden-valinen-verkostoyhteistyö>. Viitattu 27.1.2023.

92 Alueiden välinen verkostoyhteistyö. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/alueiden-valinen-verkostoyhteistyö>. Viitattu 27.1.2023.

93 Liikuntateknologian kansallinen verkosto. Liukasnetwork.fi-internetsivusto, <https://www.liukasnetwork.fi/>. Viitattu 27.1.2023.

Maakuntien liitot ja maakuntaohjelmat

Maakuntien liitot toimivat maakunnissa aluekehittämisen viranomaisina. Maakuntien liitot vastaavat alueellaan aluekehittämisen strategisesta kokonaisuudesta ja maakuntien yleisestä kehittämisestä yhteistyössä valtion viranomaisten, alueen kuntien ja muiden toimijoiden kanssa.⁹⁴

Maakuntien liitot laativat kunnallisvaalikausittaiset **maakuntaohjelmat**, joissa suunnataan ja sovitetaan yhteen alueellista kehittämistyötä. Maakuntaohjelmat sisältävät maakuntien mahdollisuuksiin ja tarpeisiin, kulttuuriin ja muihin erityispiirteisiin perustuvat kehittämisen tavoitteet sekä kuvauksen maakunnan kehittämisen kannalta keskeisistä hankkeista ja muista olennaisista toimenpiteistä. TEM vastaa maakuntaohjelmien toimeenpanon yhteensovittamisesta, seurannasta ja arvioinnista yhteistyössä muiden alueiden kehittämisen kannalta keskeisten tahojen kanssa.⁹⁵

Monissa maakuntaohjelmissa on huomioitu liikkumisen ja liikunnan kysymyksiä sekä nostettu esille liikkumista ja liikuntaa edistäviä toimenpiteitä. Esimerkiksi Varsinais-Suomen ohjelmassa nostetaan esiin pyöräilyn edistäminen yhtenä keinona vähentää päästöjä ja lisätä arkiliikuntaa sekä tarve kehittää kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kokonaisuuden kehittämisessä⁹⁶. Kymenlaakson maakuntaohjelman 2022–2025 yhtenä painopistealueena on ”Aktiivinen Kymenlaakso”, joka sisältää muun muassa kulttuurin ja liikunnan nostamiseksi yhdeksi maakunnan kilpailutekijäksi, maakunnallisen terveystuella strategian 2021–2025 sekä viihtyisien, virikkeellisten, turvallisten ja liikuntaan kannustavien elinympäristöjen kehittämisen⁹⁷.

Lisäksi joidenkin maakuntien **Älykkään erikoistumisen strategian** kärkenä on ollut liikunta. Älykkäällä erikoistumisella (Smart Specialisation) tarkoitetaan alueiden keskittymistä omien vahvuus- ja kasvualojen sekä näihin aloihin liittyvän yritys- ja innovaatiotoiminnan edistämiseen. Esimerkiksi Päijät-Hämeen älykkään erikoistumisen strategian yksi kärjistä on ”sportti”.⁹⁸

Alueelliset liikuntaneuvostot

Maakuntien liittojen tehtäviin kuuluu asettaa **alueelliset liikuntaneuvostot**, jotka toimivat aluehallintovirastojen asiantuntijaelimenä. Alueellisten liikuntaneuvostojen tehtävänä on esimerkiksi antaa lausuntoja ja tehdä aloitteita alueellisen liikunnan ja liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisista ja alueellisista merkittävistä asioista sekä antaa lausunto aluehallintovirastolle liikuntapaikkojen perustamishankkeiden rahoitussuunnitelmaesityksistä ja perustamiskustannuksiin myönnettävistä avustuksista.⁹⁹

Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikka¹⁰⁰

Suomen alueiden kehittämistä ohjaa myös Euroopan unionin (EU) alue- ja rakennepolitiikka (koheesio-politiikka), jonka tavoitteena on lisätä jäsenvaltioiden taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä vähentää alueiden välisiä kehityseroja. EU:n tuki jäsenvaltioille kanavoidaan jäsenmaissa valmisteltujen ja komission hyväksymien ohjelmien kautta.¹⁰¹ Ohjelmissa kuvataan jäsenmaan kehittämistoiminnalle asettamat lähtökohdat, tavoitteet ja toimet sekä rahoitus.

94 Alueiden kehittäminen ja maakuntien liitot. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, www.tem.fi/maakuntien-suunnittelu. Viitattu 31.5.2022.

95 Alueiden kehittäminen ja maakuntien liitot. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, www.tem.fi/maakuntien-suunnittelu. Viitattu 31.5.2022.

96 Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomi. Varsinais-Suomen maakuntastrategia 2040+. Varsinais-Suomen liitto.

97 Maakuntaohjelma 2022–2025. Kymenlaakson liiton internetsivut, <https://maakuntaohjelma.kymenlaakso.fi/maakuntaohjelma-2022-2025>

98 Päijät-Hämeen älykkään erikoistumisen strategia. Päijät-Hämeen liitto 2021.

99 Liikuntatoimi. Aluehallintoviraston internetsivut, <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/liikuntatoimi>. Viitattu 31.5.2022.

100 Euroopan Maaseutuohjelmaan liittyvät Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman liikuntaa edistävät hankkeet (Leader- ja ELY-hankkeet) raportoidaan maa- ja metsätalousministeriön arvioinnissa. Erasmus+ -ohjelman liikuntaa edistävät hankkeet raportoidaan opetus- ja kulttuuriministeriön arvioinnissa.

101 EU:n alue- ja rakennepolitiikka. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, www.tem.fi/eu-alue-ja-rakennepolitiikka. Viitattu 31.5.2022.

Tämä hallituskausi (2019–2023) jakautuu kahdelle ohjelmakaudelle. Hallituskauden alussa oli käynnissä **Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 – Suomen rakennerahasto-ohjelman** viimeiset vuodet. Ohjelmassa oli viisi toimintalinjaa: 1. Pk-yritysten kilpailukyky, 2. Uuden tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen, 3. Työllisyys ja työvoiman liikkuvuus, 4. Koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen sekä 5. Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta. Jokaisella toimintalinjalla oli omat erityistavoitteensa, joita oli yhteensä 13. **Ohjelmassa nostettiin esille liikunta-teema yhden kerran, kun osana 5. toimintalinjaa mainittiin liikuntapalveluiden käyttäminen yhtenä kuntoutustoimenpiteenä syrjäytymiseen liittyen.** Kävelyä ja pyöräilyä ei nostettu ohjelman varsinaisissa tavoitteissa tai toimenpiteissä esille kertaakaan.¹⁰²

Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelmalla toteutettiin sekä **Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR)** että **Euroopan sosiaalirahaston (ESR)** toimintaa. EAKR:sta tuetaan hankkeita, jotka parantavat työllisyyttä (erityisesti heikoimmin työllistävillä alueilla) sekä lisäävät alueiden kilpailukykyä ja elinvoimaisuutta. EAKR:n tuella voidaan esimerkiksi luoda uutta liiketoimintaa, edistää yritysten kasvua ja kansainvälistymistä sekä vahvistaa yritysten innovaatiotoimintaa. Rahoitusosuudesta noin kaksi kolmasosaa oli EAKR-rahoitusta. ESR:sta tuetaan työllisyyttä ja työllistymisedellytyksiä kehittämällä osaamista ja palvelurakenteita. ESR:n tuella voidaan esimerkiksi edistää tasa-arvoa, ehkäistä syrjäytymistä, kehittää osaamista, työoloja ja henkilöstön hyvinvointia. Rahoitusosuudesta noin kolmasosa oli ESR-rahoitusta.¹⁰³

Rakennerahastoista tuettiin paljon liikkumista ja liikuntaa edistäviä hankkeita, vaikka liikunta ei juurikaan noussut teemana esille Suomen rakennerahasto-ohjelmassa. Vuosina 2017–2020 EAKR- ja ESR-rahoituksesta tuettiin yhteensä 284 liikuntaa edistävää hanketta (yhteensä 74 hanketta vuosina 2014–2016). Hankkeista 163 sai tukea EAKR:sta ja 121 ESR:sta. Näihin hankkeisiin ei sisälly kevyen liikenteen väylien rakentamiseen, kalastukseen ja metsästyksen liittyvät hankkeet elleivät ne sisällä liikunta-näkökulmaa (esimerkiksi ampumaradat).¹⁰⁴

Julkisen tuen määrä rakennerahastojen liikuntahankkeille oli yhteensä noin 60,9 miljoonaa euroa vuosina 2017–2020 (22,7 miljoonaa euroa vuosina 2014–2016). Keskimääräinen julkisen tuen määrä hanketta kohden oli noin 214 000 euroa (noin 300 000 euroa vuosina 2014–2016). Hankkeiden yhteenlasketut budjetit olivat reilut 96,8 miljoonaa euroa. Hankeavustukset kohdistuivat suurelta osin Pohjois-Suomeen ja Itä-Suomeen. Hankkeita toteuttivat pääasiassa yritykset, yliopistot, ammattikorkeakoulut, kunnat ja kuntayhtymät sekä järjestöt ja yhdistykset, kuten liikunnan aluejärjestöt ja liikuntaseurat.¹⁰⁵

Liikuntaa edistäneet rakennerahastohankkeet olivat lähinnä (1) erilaisia kehittämishankkeita sekä (2) koulutuksen, työelämän, aktiivisuuden ja terveyden edistämishankkeita. Kehittämishankkeet sisälsivät erilaisia laajoja liikuntaan liittyviä esiselvityksiä, koordinoitihankkeita ja uuden (yritys)toiminnan organisointi-/aloittamishankkeita. Koulutus- ja työelämä-hankkeet kohdistuivat usein toiminnan järjestämiseen ja yhteisöllisyyden edistämiseen. Hankkeet olivat esimerkiksi liikuntaa sisältäviä työhyvinvoinnin edistämishankkeita tai työttömien aktivointiin liikunnan avulla keskittyviä hankkeita. Hankkeissa näkyi reagointi korona-ajan haasteisiin, sillä mukana oli useita uusien toimintamuotojen (esim. etätoiminta ja digitalisaatio) kehittämiseen, eri kohderyhmien aktivointiin sekä luontoliikuntaan (reitit ja toiminnan järjestäminen) keskittyviä hankkeita. Näiden kahden kategorian lisäksi toteutettiin muita liikuntaan liittyviä hankkeita, kuten laskettelukeskuksiin ja muihin liikunnallisiin aktiviteettikeskuksiin liittyviä investointihankkeita.¹⁰⁶

102 Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020. Suomen rakennerahasto-ohjelma.

103 EU:n rakennerahastot. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/suomen-rakennerahasto-ohjelma-2014-2020> SEKÄ www.rakennerahastot.fi. Verkkopalvelu Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) ja Euroopan sosiaalirahastosta (ESR).

104 EU-eurot liikunnalle 2017–2020. Raportti Manner-Suomen maaseutuohjelmasta ja EU:n rakennerahastoista tukea saaneista liikuntaa edistäneistä hankkeista.

105 EU-eurot liikunnalle 2017–2020. Raportti Manner-Suomen maaseutuohjelmasta ja EU:n rakennerahastoista tukea saaneista liikuntaa edistäneistä hankkeista. SEKÄ EU-eurot liikunnalle 2014–2016.

106 EU-eurot liikunnalle 2017–2020. Raportti Manner-Suomen maaseutuohjelmasta ja EU:n rakennerahastoista tukea saaneista liikuntaa edistäneistä hankkeista.

Vaikka tarkastelujaksot eivät ole saman pituisia ja sen vuoksi täysin vertailukelpoisia, verrattaessa rahoituskauden alkuvuosiin (2014–2016), näyttää siltä, että liikuntaa edistäviä hankkeita on rahoitettu ja toteutettu ohjelmakauden loppua kohden yhä enemmän. Etenkin ESR-rahoituksen hyödyntäminen näyttää kasvaneen merkittävästi liikuntaorganisaatioissa huolimatta rakennerahastohankkeiden työllistävästä hallinnoinnista. Kokonaisuudessaan päättyneen ohjelmakauden EU-rahoitus näyttäytyy erilaisen kansallisen rahoituksen (Veikkausvoittovarot sekä kuntien, kotitalouksien ja yritysten rahoitus) rinnalla merkittävältä lisäresurssilta liikkumisen ja liikunnan edistämiseen.¹⁰⁷

Tämän hallituskauden (2019–2023) loppupuolella käynnistyi uusi rakennerahastojen ohjelmakausi. Suomen ohjelma uudelle ohjelmakaudelle 2021–2027 valmisteltiin yhdessä ministeriöiden, alueiden ja järjestöjen edustajien kanssa. Euroopan komissio hyväksyi Suomen ohjelman **Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027** toukokuussa 2022. Ohjelma tukee elinkeino-, energia-, ilmasto-, innovaatio-, koulutus- ja työllisyyspolitiikkaa sekä syrjäytymisen ja köyhyyden vastaista työtä. Ohjelma sisältää Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR), Euroopan sosiaalirahasto plussan (ESR+) sekä Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) toimet. Ohjelman toimeenpano käynnistyi hankehauilla keväällä 2022.¹⁰⁸

Uudessa ohjelmassa on kuusi toimintalinjaa: 1. Innovatiivinen Suomi (EAKR), 2. Hiilineutraali Suomi (EAKR), 3. Saavutettavampi Suomi (EAKR), 4. Työllistävä, osaava ja osallistava Suomi (ESR+), 5. Sosiaalisten innovaatioiden Suomi (ESR+) sekä 6. Aineellista puutetta torjuva Suomi (ESR+). **Ohjelmassa nostetaan muutaman kerran esiin liikunta.** Osana 4. toimintalinjan *Yhdenvertaisen osallisuuden -erityistavoitetta* nostetaan esille yhtenä keinona liikuntapalvelujen hyödyntäminen osallisuuden, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistämiseksi. Osana 5. toimintalinjan *Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -erityistavoitetta* nostetaan esille tarve kehittää lasten ja nuorten tarpeista lähteviä, helposti ja nopeasti saavutettavia palveluja ja tukitoimia, kuten kulttuuri- ja liikuntatoimintaa. **Lisäksi ohjelmassa nostetaan useassa kohtaa esiin kävelyn ja pyöräilyn edistäminen (esimerkiksi yhteyksien kehittäminen).**¹⁰⁹ Vaikka liikuntaa ei ole mainittu ohjelmassa montaa kertaa, yhdistykset ja järjestöt on merkitty joko kohderyhmäksi tai edunsaajiksi monessa toimenpidekokonaisuudessa, mikä mahdollistaa myös liikunnan kansalaistoimijoiden mukanaolon hankkeissa.¹¹⁰

3.4. Liikunta osana työelämän kehittämistä (työhyvinvointi) ja TE-hallinnon palveluita

Suomessa on 3,1 miljoonaa työkäistä.¹¹¹ Työelämä kuormittaa työntekijöitä niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Fyysinen ja psyykinen kuormitus vaihtelee ammattialoittain ja yksilöittäin. Esimerkiksi fyysinen kuormitus ei liity vain fyysisesti raskaisiin ammattialoihin, joissa on esimerkiksi paljon raskaiden taakkojen kantamista vaan myös istumatyössä ihmisen keho on usein kovilla paikallaanolon vuoksi.¹¹² Riittävän hyvä fyysinen ja psyykinen kunto ja terveys ovat edellytyksenä sille, mitä ja miten työtä jaksaa tehdä.¹¹³

Työntekijöiden monipuolisella liikkumisella on monia merkittäviä positiivisia vaikutuksia työelämään. Liikkuminen auttaa niin fyysiseen, psyykkiseen kuin sosiaaliseen jaksamiseen ja palautumiseen. Liikkuminen muun muassa parantaa työ- ja toimintakykyä sekä jaksamista, auttaa hallitsemaan stressiä ja nukkumaan paremmin, vahvistaa oppimista, keskittymiskykyä ja tiedon omaksumista sekä ennaltaehkäisee ja hoitaa sairauksia.¹¹⁴

107 EU-eurot liikunnalle 2017–2020. Raportti Manner-Suomen maaseutuohjelmasta ja EU:n rakennerahastoista tukea saaneista liikuntaa edistäneistä hankkeista. SEKÄ EU-eurot liikunnalle 2014–2016.

108 Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelma edistää alueiden elinvoimaa, työllisyyttä ja hyvinvointia. Rakennerahastot.fi-sivusto, <https://rakennerahastot.fi/uudistuva-ja-osaava-suomi-2021-2027>. Viitattu 31.5.2022.

109 Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027. EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelma. Ohjelma-asiakirja. 4.4.2022 versio.

110 Erityisasiantuntija Timo Hämäläinen, Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry, sähköpostivastaus 15.9.2022.

111 Liikunta on kannattava investointi. Liikkuva työelämä -internetsivut, <https://liikkuvatyoelama.fi/liikunta-tuottavuuden-tekijana/>. Viitattu 27.1.2023.

112 Työelämä ja liikunta. Smart Moves -internetsivut, <https://smartmoves.fi/liikkuminen/tyoelama-ja-liikunta/>. Viitattu 27.1.2023.

113 Liikunta on kannattava investointi. Liikkuva työelämä -internetsivut, <https://liikkuvatyoelama.fi/liikunta-tuottavuuden-tekijana/>. Viitattu 27.1.2023.

114 Liikunta on kannattava investointi. Liikkuva työelämä -internetsivut, <https://liikkuvatyoelama.fi/liikunta-tuottavuuden-tekijana/>. Viitattu 27.1.2023. JA Työelämä ja liikunta. Smart Moves -internetsivut, <https://smartmoves.fi/liikkuminen/tyoelama-ja-liikunta/>. Viitattu 27.1.2023.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) vastaa työlainsäädännöstä, työelämän kehittamisestä sekä julkisista työvoima ja yrityspalveluista¹¹⁵.

Työkyvyn ja -hyvinvoinnin tilanne ja tuki työpaikoilla

Työikäisistä (20–64-vuotiaat) noin neljännes arvioi työkykynsä heikentyneeksi.¹¹⁶ Erityisesti kestävyyskunnan heikentyminen haastaa työikäisen väestön terveyden, toimintakyvyn ja työn tuottavuuden sekä tavoitteen työurien pidentämisestä. Ennustemallin mukaan vuonna 2040 suomalaismiehistä heikko kestävyyskunto on 17 %:lla 30-vuotiaista, 25 %:lla 40-vuotiaista, 43 %:lla 50-vuotiaista, 66 %:lla 60-vuotiaista sekä 87 %:lla 70-vuotiaista. Vastaavasti hyvässä kestävyyskunnossa on enää 6 % 30-vuotiaista, 3 % 40-vuotiaista, 2 % 50-vuotiaista ja vain alle 0,5 % 60- ja 70-vuotiaista¹¹⁷. Lisäksi esimerkiksi alle 21-vuotiaista lähihoitajaopiskelijanaisista 63 % harrastaa vain vähän kestävyysliikuntaa. Työkykyennusteen mukaan vain yhdellä prosentilla heistä tulee olemaan 50-vuotiaana kestävyyskunto keskiraskaisiin töihin riittävällä tasolla, mikäli liikunnan määrä pysyy samana¹¹⁸.

Tulevaisuuden haasteena on, että erityisesti hiemankaan fyysisesti vaativammassa työtehtävissä ei tulevina vuosikymmeninä nähdä enää yli 50-vuotiaita työntekijöitä ja fyysisesti vaativammassa työtehtävissä eläkeiän saavuttaminen on jatkossa äärimmäisen epätodennäköistä. Samaan aikaan kun käytettävissä oleva työvoima pienentyy, olisi entistä suurempi tarve saada kaikki työikäiset ikäluokat työhön ja pitää heidät toimintakykyisenä.¹¹⁹

Vuonna 2021 Kela korvasi sairauspäivärahaa tuki- ja liikuntaelinsairauksien vuoksi 3,8 miljoonalta päivältä. **Tuki- ja liikuntaelinsairaudet ovat toiseksi yleisin syy sairauspäivärahauden alkamiselle** (26 % kausista, 84 300 henkilöä).¹²⁰

Tuki- ja liikuntaelinsairaudet ovat myös toiseksi yleisin työkyvyttömyyden syy mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden jälkeen. Ne aiheuttavat noin neljänneksen (24 %) kaikista työkyvyttömyyseläkkeistä. Osuus kasvaa, mitä vanhemmasta työntekijästä on kyse. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet aiheuttivat vuonna 2021 noin kolmanneksen (32 %) kaikista uusista työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä¹²¹.

Liikunnan edistämällä voidaan vaikuttaa tuki- ja liikuntaelinsairauksien vähentämiseen, mutta myös mielenterveyden ongelmista aiheutuvan työkyvyttömyyden vähentämiseen. Mielenterveyteen liittyviä vaikuttavia työkyvyn tukitoimia ovat psykoterapia, liikunnan edistäminen, osasairauspäiväraha, työn muokkaus ja työuravalmennus.¹²² Työikäisistä (20–69 -vuotiaat) kuitenkin vain noin reilu neljäsosa (26 %) täyttää liikkumisen suosituksen¹²³.

Kokemukset työn fyysisestä raskaudesta ovat säilyneet suurin piirtein ennallaan parinkymmenen vuoden ajan. Vuonna 2022 työntekijöistä 12 % oli täysin samaa mieltä, että työ rasittaa fyysisesti ja 25 % oli asiasta jokseenkin samaa mieltä. Nuorimmat ja vanhimmat palkansaajat kokevat työnsä fyysisesti raskaaksi muita useammin. Työntekijäammateissa työ on useammin fyysisesti raskasta (täysin

115 Työelämä. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/tyoelama>. Viitattu 24.1.2023.

116 FinSote-tutkimus 2019, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

117 Työntekijöiden heikkenevä fyysinen kunto haastaa työurat ja talouden. UKK-instituutin tiedote 17.3.2023, perustuen Futuralehden hyväksytyyn vertaisarvioituun tutkimusartikkeliin: Vasankari, T. ym. Suomalaisen kestävyyskunto on laskenut vuosikymmeniä – onko Suomessa tulevaisuudessa enää hyväkuntoisia yli 50-vuotiaita työntekijöitä?

118 Opiskelijan fyysinen aktiivisuus, toimintakyky ja hyvinvointi -tutkimus 2017–2018. LIKES-tutkimuskeskus 2019. Teoksessa Aktiivisuutta ja opiskelukykyä. Liikkuva opiskelu -kokeiluhankkeiden toteutus vuosina 2017–2019. LIKES-tutkimuskeskus 2019.

119 Työntekijöiden heikkenevä fyysinen kunto haastaa työurat ja talouden. UKK-instituutti, Tiedote, tutkittua tietoa 17.3.2023. UKK-instituutin internetsivut, <https://ukkinstituutti.fi/ajankohtaista/tyontekijoiden-heikkeneva-fyysinen-kunto-haastaa-tyourat-ja-talouden/>.

120 Kelan sairausvakuutus tilasto 2021. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2022. Kela.

121 Eläketurvakeskus. www.etk.fi/tutkimus-tilastot-ja-ennusteet/tilastot/tyoelakkeensaajat/. Viitattu 18.1.2023.

122 Ervasti ym. 2020. Työkyvyn tuki edistää mielenterveyttä ja työhön osallistumista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Policy brief 24/202.

123 Liikuntaraportti. Suomalaisen mitattu liikkuminen, paikallaanolo ja fyysinen kunto 2018–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:33. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022.

tai jokseenkin samaa mieltä oli 65 %) verrattuna alempiin (37 %) ja ylempiin toimihenkilöammatteihin (11 %). **Vuonna 2022 työntekijöistä 43 % koki työkykynsä suhteessa työn fyysisiin vaatimuksiin erittäin hyväksi ja 41 % hyväksi.** Työkykynsä kohtalaiseksi koki 13 % ja huonoksi 2 %.¹²⁴

Työolobarometrin mukaan vuonna 2022 runsas puolet (56 %) vastanneista palkansaajista koki, että työpaikalla vaikutetaan hyvin (14 %) tai melko (42 %) aktiivisesti työntekijöiden kuntoon, terveyteen ja elintapoihin. Vastaaajista 8 % koki, että asiaan ei vaikuteta lainkaan. Työntekijöiden kuntoon, terveyteen ja elintapoihin vaikuttaminen näyttää olevan valtiolla (hyvin tai melko aktiivisesti 70 %), yksityisissä palveluissa (62 %) ja teollisuudessa (56 %) selvästi yleisempää kuin kuntasektorilla (41 %). Työntekijöiden kuntoon, terveyteen ja elintapoihin vaikutetaan aktiivisimmin suurimmilla työpaikoilla, joissa 68 % arvioi, että asiaan on vaikutettu hyvin tai melko aktiivisesti.¹²⁵

Vuonna 2021 henkilöstöliikuntaa tuki jollain tavalla 95 % organisaatioista, kun luku on ollut aikaisemmin (2002–2019) pääosin 80–85 % tasolla. Henkilöstöliikuntaan osoitettava rahallinen tuki on vakiintunut 230–250 euroon vuodessa henkilöä kohden. Panostetun rahan määrällä näyttää olevan selkeä yhteys henkilöstöliikunnan osallistumisaktiivisuuden kanssa.¹²⁶ Henkilöstöliikunnan barometrin mukaan työnantajista 61 % kertoi liikunta-aktiivisuuden kartoituksen olevan osa terveystarkastusta. Palkansaajista joka neljäs (25 %) kertoi, että liikunta-aktiivisuus oli kartoitettu työterveyshuollossa.¹²⁷

Normiohjaus

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa työlainsäädännön valmistelusta ja kehittämisestä. Valmistelu tehdään kolmikantaisesti yhteistyössä työnantajien ja työntekijöiden etujärjestöjen kanssa. **Työlainsäädännössä ei ole suoria yhtymäpintoja väestön liikuntaan ja liikkumiseen.** Kuitenkin esimerkiksi **työaikalalla (872/2019)** vaikutetaan merkittävästi ihmisten arjen rakenteeseen, mikä vaikuttaa mahdollisuuksiin liikkua ja harrastaa liikuntaa. Lisäksi **työsopimuslaissa (55/2001)** viitataan työturvallisuudesta huolehtimiseen.

Laissa työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta (1369/2014) säädetään muun muassa työllistymissuunnitelman laatimisesta, missä sovitaan työttömän palvelutarpeen mukaisista työvoima-, sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluista ja niiden toteutumisen seurannasta.

Uusi **yhteistoimintalaki (1333/2021)** tuli voimaan 1.1.2022. Laissa ei mainita suoraan liikkumista ja liikuntaa. Työhyvinvoinnin parantamiseen tähtäävät kirjaukset liittyvät kuitenkin liikuntaan ja liikkumiseen välillisesti. Yhdeksi lain tarkoituksiksi on kirjattu, että yrityksen toimintaa ja työyhteisöä kehitetään jatkuvaluonteisesti sekä toiminnan tuloksellisuutta ja työhyvinvointia parannetaan. Uudistuksen myötä **työnantajan ja henkilöstön edustajien on käytävä vuoropuhelua säännöllisesti muun muassa työhyvinvoinnin ylläpitämisestä ja edistämisestä.**

Työelämän kehittäminen

TEM kehittää työelämää yhdessä työmarkkinajärjestöjen, muiden ministeriöiden, asiantuntijaorganisaatioiden ja tutkimuslaitosten kanssa. **Työpaikkojen kehittämistoimintaan myönnetään rahoitusta Euroopan rakennerahastoista, ELY-keskusten yritysten kehittämispalveluista sekä Business Finlandin rahoituspalveluista.**¹²⁸

TEM tuottaa vuosittain **Työolobarometrin**, joka kuvaa suomalaisen työelämän tilaa työpaikoilla, työntekijöiden näkemyksiin perustuen. Työolobarometrissä on teemoina mukana työn kuormittavuus ja työ-

124 Lyly-Yrjänäinen, M. 2023. Työolobarometri 2022. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2023:13.

125 Lyly-Yrjänäinen, M. 2023. Työolobarometri 2022. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2023:13.

126 Aura ym. 2021. Henkilöstöliikunnan barometri 2021. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 411.

127 Aura ym. 2021. Henkilöstöliikunnan barometri 2021. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 411.

128 Työelämää kehitetään yhteistyössä. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/tyoelaman-kehittaminen>. Viitattu 21.4.2023.

kyky sekä työn imu ja hyvinvointi työssä.¹²⁹ Työolobarometrissa ei ole mukana suoranaisia kysymyksiä työntekijöiden liikkunnasta ja liikkumisesta ja niiden tukemisesta työpaikoilla. Mukana on kuitenkin liikuntaa ja liikkumiseen kiinnittyviä kysymyksiä, kuten vaikutetaanko työpaikalla työntekijöiden kuntoon, terveyteen ja elintapoihin sekä vastaajan kokemus työkyvystä suhteessa työn fyysisiä vaatimuksiin. Työolobarometrin tuloksia ja niiden muutosta seurataan TEM:ssä vuositasolla. Tuloksia hyödynnetään myös esimerkiksi ESR-hankesuunnittelun tukena.

Vuonna 2020 käynnistettiin hallitusohjelmaan kirjattu **TYÖ2023-ohjelma (Työn ja työhyvinvoinnin kehittämishankkeet)**, jonka toteutuksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön sekä työmarkkinajärjestöjen ja muiden työelämän toimijoiden kanssa. Ohjelman operatiivisesta toteutuksesta vastaa Työterveyslaitos. Ohjelman tavoitteena on 1) vauhdittaa toimintatapojen uudistamista ja uuden teknologian hyödyntämistä suomalaisilla työpaikoilla, 2) vahvistaa yhteistoimintaa ja luottamukseen perustuvaa työkuultuuria, 3) nostaa Suomi digiaikakauden johtavaksi työelämäinnovaatioiden kehittäjäksi ja 4) nostaa työhyvinvointi Suomessa maailman parhaaksi vuoteen 2030 mennessä.¹³⁰

TYÖ2030-ohjelmassa on kirjattu hyvän työelämän yhtenä elementtinä ihmisen oma terveys sekä työ- ja toimintakyky. Liikunta ja liikkuminen liittyisivät tähän osa-alueeseen, mutta **liikunnan tai liikkumisen edistämisen toimia osana työkyvyn edistämistä ei ole ohjelmassa mukana**. TYÖ2030-ohjelmassa rahoitetuissa hankkeissa ei ole ollut mukana suoraan liikuntaa tai liikkumista edistäviä hankkeita, mutta muutamissa hankkeissa (esim. metsäalan hanke¹³¹), on muun sisällön lisäksi ollut toimenpiteitä fyysisestä kunnosta huolehtimiseen liittyen. Aiemmassa, Työelämä 2020 -ohjelmassa (2013–2019)¹³² ja Työelämän kehittämisstrategiassa vuoteen 2020¹³³ liikunta ja liikkuminen olivat esillä ja ohjelman verkostoissa mukana kumppanina työelämää kehittämässä liikunta-alan toimijoita, kuten Kunnossa Kaiken Ikää -ohjelma¹³⁴.

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa **Työkykyohjelmasta** ja sitä toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa vuosina 2019–2023. Työ- ja elinkeinoministeriön toimet keskittyvät osatyökykyisten työllistymisen esteiden purkamiseen sekä työllistymistä vauhdittaviin toimiin, ja samalla ehkäistään työttömyyden pitkittymistä. Työkykyohjelman tavoitteina on muun muassa tunnistaa osatyökykyisten työkyvyn tuen tarve sekä uudistaa käytössä olevia kuntoutuspolkuja ja kuntoutuspalveluja.¹³⁵ **Liikuntaa työkyvyn rakentaja ei mainita Työkykyohjelmassa suoraan, mutta se kiinnittyisi esimerkiksi välillisesti edellä mainittuihin tavoitteisiin**. Vuosina 2021–2022 toteutettiin Työkykyohjelman TE-palvelujen uudelleenmuotoilu -hankkeen TE-palvelupilotit. Hankkeen tavoitteena oli parantaa osatyökykyisten työllistymisedellytyksiä kehittämällä palveluja ja palvelukokonaisuuksia kartoittamalla kohderyhmälle sopivia työkykyä tukevia elementtejä ja vahvistamalla koulutuksen saatavuutta ja tarjontaa.¹³⁶ Piloteissa ei ollut mukana työkyvyn parantamista liikunnan tai liikkumisen avulla.

TE-hallinnon palvelut

Julkisilla työvoima- ja yrityspalveluilla, TE-palveluilla, edistetään työmarkkinoiden toimivuutta turvaamalla osaavan työvoiman saatavuutta, työnhakijoiden työllistymistä sekä kansalaisten työllistymiskyvyn

129 Työolobarometri mittaa työelämän muutoksia. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/tyoolobarometri>. Viitattu 21.4.2023.

130 TYÖ2030-ohjelma 2019–2023. TYÖ2030-ohjelman internetsivut, <https://hyvatyo.ttl.fi/tyo2030/tietoa-ohjelmasta>. Viitattu 21.4.2023.

131 <https://www.metoyrittajat.fi/tyo-2030/>. Viitattu 25.5.2023.

132 Työelämä 2020 -hanke (2013–2019). Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/tyoelama-2020-2013-2019>.

133 Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020.

134 Milla Peltonen ym.: Kunnossa Kaiken Ikää -ohjelman arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 5:2018. Valtion liikuntaneuvoston 2018.

135 Työkykyohjelma. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/tyokykyohjelma>. Viitattu 17.2.2023.

136 Työkykyohjelman TE-palvelujen uudelleenmuotoilu -hanke - TE-palvelupilotit (2021–2022). <https://tem.fi/documents/1410877/106585891/25.1.2023+TE-palvelupilotit+TEM+loppuraportti.pdf/9c029ebc-0093-055b-4503-b97d7ff712a4/25.1.2023+TE-palvelupilotit+TEM+loppuraportti.pdf?t=1678865849394>. Viitattu 25.5.2023.

kehittämistä¹³⁷. Liikunta ja fyysinen toimintakyky kiinnittyvät työttömien työkyvyn edistämiseen osana TE-hallinnon palveluita.

Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP) on TE-toimiston, kunnan ja Kelan yhteinen toimintamalli, jossa yhdessä asiakkaan kanssa arvioidaan, suunnitellaan ja vastataan työllistymisen etenemisestä. Monialaisen yhteispalvelun tavoitteena on työttömien asiakkaiden työllistymisen tukeminen tarjoamalla heille heidän palvelutarpeensa mukaisia kuntien sosiaali- ja terveyspalveluita, julkisia työvoima- ja yrityspalveluja ja Kelan kuntoutuspalveluja.¹³⁸ Asiakkaalle tehtävä suunnitelma voi sisältää fyysisen kunnon edistämiseen tähtäviä toimenpiteitä. Tilastoinnin kautta ei kuitenkaan ole saatavilla tietoa, miten yleisesti suunnitelmat sisältävät liikuntaa ja liikkumista.

Työvoimakoulutuksen hankintayksikkönä toimivat ELY-keskukset vuoteen 2025 saakka. Tietoa ei ole tällä hetkellä saatavilla siitä, onko työvoimakoulutuksen tarjouspyyntöihin kirjattu, että palvelu voi sisältää liikuntaa ja liikkumista. Pääministeri Sanna Marinin hallitus linjasi kevään 2021 puoliväliriihessä, että TE-palvelut siirretään paikallistasolle. TE-palvelut siirtyvät kuntien järjestettäväksi vuoden 2025 alusta alkaen. Kunnat vastaavat tulevien työllisyysalueiden valmistelusta ja uudistuksen toimeenpanoa tuetaan valtakunnallisella toimeenpano-ohjelmalla.¹³⁹

Ohjaamo on kaikille alle 30-vuotiaille tarkoitettu paikka, josta nuoret saavat maksutonta apua ja tukea monenlaisiin asioihin kuten opiskeluun, työllistymiseen ja asumiseen. Ohjaamo-palveluissa työskentelee yhteensä yli 1000 eri alojen ammattilaista¹⁴⁰, joiden joukossa on fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin osaajia¹⁴¹. Ohjaamot ovat verkostomaisesti toimivia monialaisia palvelupisteitä, joiden tarjoama vaihtelee paikallisesti. Ohjaamoiden kautta nuoret voivat saada tukea fyysisen työ- ja toimintakyvyn tilan selvittämiseen sekä kehittämiseen.

Kappaleessa 3.3. on kuvattu työelämän kehittämistä osana **ESR+ työelämän kehittämisen** teemaa.

3.5. Liikunta osana maahanmuuttajien kotoutumisen koordinoitua

Maahanmuutto Suomeen on monipuolistunut ja lisääntynyt viime vuosina. Vuonna 2021 ulkomaalaistaustaisten tai maahanmuuttajataustaisten (syntynyt ulkomailla) määrä Suomessa oli Tilastokeskuksen syntyperä-luokituksen mukaan 388 000 henkilöä eli noin 7 % väestöstä.¹⁴² Vuosina 2020 ja 2021 Suomeen tuli noin 40 000 maahanmuuttajaa vuosittain¹⁴³.

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonalojen ja -tasojen välillä. Maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen osallistuu julkisen sektorin lisäksi kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Valtionhallinnossa työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) vastaa maahanmuuttajien **kotoutumisen koordinoinnista ja maahanmuuttoon liittyvästä lainsäädännöstä sekä työllistymisen edistämisestä.**¹⁴⁴ TEM:n lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja ympäristöministeriö ovat keskeisiä tahoja kotoutumisen edistämisen kehittämisessä, ohjauksessa ja toimeenpanossa valtionhallinnossa.¹⁴⁵

137 Julkiset työvoima- ja yrityspalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/julkiset-tyovoima-ja-yrityspalvelut>. Viitattu 24.1.2023.

138 Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP). Uudenmaan TE-toimiston internetsivut, <https://toimistot.te-palvelut.fi/uusimaa/typ>. Viitattu 24.1.2023.

139 TE-palvelut 2024 -uudistus. <https://tem.fi/te-palvelut-2024-uudistus>. viitattu 25.5.2023.

140 Lähin ohjaamo. Ohjaamo.fi-internetsivusto, <https://ohjaamot.fi/lahin-ohjaamo>. Viitattu 24.1.2023.

141 Ohjaamon perusteet. TEM esitteet 6/2018. Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.

142 Ulkomaalaistaustaiset. Tilastokeskus. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ru.px/table/tableViewLayout1/

143 Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkaraportti – Suomi 2021. Euroopan muuttoliikeverkosto 2022. JA Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkaraportti – Suomi 2020. Euroopan muuttoliikeverkosto 2021.

144 Kotoutumista edistetään yhteistyössä. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/kotouttamisen-hallinto-ja-toimijat>. Viitattu 19.1.2023.

145 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 208/2022).

TEM:ssa toimii **Kotoutumisen osaamiskeskus**, jonka tavoitteena on tukea maahanmuuttajien kotoutumista edistävää työtä muun muassa tuottamalla ja välittämällä kotouttamistyön perustaksi tutkimus-, tilasto- ja seurantatietoa sekä edistämällä kotoutumistoiminnan vaikuttavuuden arviointia.¹⁴⁶

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) ohjaavat alueellista kotouttamistyötä. ELY-keskukset muun muassa vastaavat kotouttamisen alueellisesta kehittämisestä, yhteistyöstä, yhteensovittamisesta ja seurannasta sekä tukevat, ohjaavat ja neuvovat kuntia ja työ- ja elinkeinotoimistoja (TE-toimistot) kotoutumisen edistämiseen liittyvissä asioissa.¹⁴⁷

Kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja järjestetään osana kunnallisia peruspalveluja, työ- ja elinkeinohallinnon palveluja, hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja sekä muina kotoutumista edistävinä toimenpiteinä.¹⁴⁸

Maahanmuuttajien liikkuminen ja liikunta

Liikunta on yksi merkittävä keino edistää maahanmuuttajien kotouttamista, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Liikunta voi tarjota esimerkiksi mielekäästä tekemistä ja kohtaamisia valtaväestön kanssa sekä tukea kielen oppimista. Vuorovaikutus liikunnan parissa voi olla monesti helpompaa kuin monilla muilla elämäalueilla, koska liikunnan toiminallinen luonne ei edellytä vastaavaa kielitaitoa kuin monet muut harrastukset.

Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen väestöryhmä, joiden välillä on eroja esimerkiksi suhtautumisessa liikuntaan ja liikunnan harrastamiseen. Maahanmuuttajien liikunnan harrastamisesta ei ole kattavaa tutkimustietoa. Monet maahanmuuttajaryhmät eivät ole liikunnallisesti yhtä aktiivisia kuin kantaväestö. Yleisesti ottaen maahanmuuttajanuoret liikkuvat enemmän kuin keski-ikäiset ja ikääntyneet maahanmuuttajat, miehet liikkuvat enemmän kuin naiset.¹⁴⁹

Erityisesti maahanmuuttajanaisten on todettu olevan liikkumattomuuden riskiryhmää.¹⁵⁰ Maahanmuuttajanaisten osalta vapaa-ajan fyysinen passiivisuus oli yleisempää Lähi-itä-, Afrikka- sekä Aasia-taustaisilla naisilla (26–34 %) kuin koko väestöllä (21 %). Toisaalta fyysinen passiivisuus oli EU-, EFTA- ja Pohjois-Amerikka -taustaisilla naisilla (14 %) harvinaisempaa kuin muulla väestöllä. Lähi-itä-, Afrikka- ja Aasia-taustaiset naiset harrastivat kuntoliikuntaa vapaa-ajalla harvemmin (9-14 %) kuin koko väestö (22 %).¹⁵¹ **Myös maahanmuuttajataustaiset miehet ovat liikunnallisesti passiivisempia kuin kantaväestön miehet.**¹⁵² Parhaiten maahanmuuttajataustaisia kohderyhmiä tavoittaa matalan kynnyksen toiminta. Lisäksi tarvitaan osallistumista edistäviä olosuhteita, kuten lähiliikuntapaikkoja.¹⁵³

Normiohjaus

Kotoutumista ohjaavat useat lait. Keskeisimpiä lakeja on **Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010)**, jossa säädetään kotoutumista tukevista palveluista. Kotoutumislain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista sekä maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaiseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajalle on tarjottava kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja

146 Kotoutumisen osaamiskeskus tukee kotoutumista edistävää työtä. Kotoutuminen.fi -internetsivut, <https://kotoutuminen.fi/osaamiskeskus>. Viitattu 13.2.2023.

147 ELY-keskukset ohjaavat alueellista kotoutumistyötä. Kotoutuminen.fi -internetsivut, <https://kotoutuminen.fi/ely-keskusten-tehtavat>. Viitattu 13.2.2023.

148 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010).

149 Tutkimuskatsaus liikuntapolitiittisen selonteon tausta-aineistoksi (toim. Itkonen, H., Lehtonen, K., Aarresola, O.). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:6.

150 Zacheus, T., Koski, P., Mäkinen, S.: Naiset paitsiossa? – Maahanmuuttajanaisten liikunnan tunnuspiirteitä Suomessa. Liikunta & Tiede -lehti 48.

151 Seppänen, A., Lilja, E., Mäki-Opas, J., Wennman, H.: Ulkomailla syntyneiden naisten vapaaajan liikunta. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa (toim. Kokkonen, J., Kauravaara, K.). Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 175.

152 Zacheus, T., Koski, P., Mäkinen, S.: Naiset paitsiossa? – Maahanmuuttajanaisten liikunnan tunnuspiirteitä Suomessa. Liikunta & Tiede -lehti 48.

153 Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018.

palveluita erityisesti alkuvaiheessa. Näitä ovat esimerkiksi suomen tai ruotsin kielen opetus sekä tieto yhteiskunnasta, kulttuurista ja työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksista. Laki edellyttää viranomaisten kehittävän kotoutumisen edistämiseen liittyvää monialaista yhteistyötä.¹⁵⁴ **Kotoutumislaissa ei nosteta erikseen esille liikuntaa osana maahanmuuttajan kotoutumista.**

Kotoutumislain mukaan kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava **kotouttamisohjelma**. Kotouttamisohjelma on keskeinen väline, jolla voidaan vaikuttaa kotoutumisen edistämisen sisältöön. Kotouttamisohjelma voi sisältää kotoutumislain mukaan muun muassa suunnitelman siitä, miten kunnan yleiset palvelut järjestetään maahanmuuttaneille soveltuvina, miten kotoutumista edistävät toimenpiteet järjestetään sekä kuka vastaa kunnassa kotoutumisen edistämisen yhteensovittamisesta ja eri toimenpiteistä.¹⁵⁵ Kotouttamisohjelma ovat olleet edellytys kotoutumislaissa säädetyille valtion korvauksille kunnille.¹⁵⁶ **Kuntien liikuntapalvelut ovat olleet monesti mukana ohjelmien valmistelussa, ja liikunnan hyödyntäminen kotoutumisen edistämässä nousee ohjelmissa myös esille.**¹⁵⁷

Kotoutumislaissa säädetään myös **kotoutumissuunnitelmasta**. Kyseessä on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia muun muassa riittävä suomen tai ruotsin kielen taito ja muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Kotoutussuunnitelman tekemisestä vastaa joko kunta tai työ- ja elinkeinotoimisto. Esimerkiksi kunnan kotoutumissuunnitelma voi sisältää mm. vapaan sivistystyön tarjoamia harrastus- tai opiskelumahdollisuuksia.¹⁵⁸ **Tiedossa ei ole, että kuinka paljon suunnitelmiin on kirjattu liikunta-asioita.**

Tällä hallituskaudella on käynnistetty **Kotoutumislain kokonaisuudistus**. Uudistuksella pyritään muun muassa vahvistamaan maahanmuuttaneiden osallisuutta, tehostamaan kotoutumisen edistämistä, sujuvoittamaan polkuja työelämään sekä lisäämään tasa-arvoa ja hyvinvointia. Vuoden 2025 alussa voimaan tulevan Kotoutumislain kokonaisuudistuksella tuetaan maahanmuuttaneiden kotoutumista ja työllistymistä kehittämällä alkuvaiheen kotoutumispalveluita. Uudistus lisää kunnan vastuuta kotoutumisen edistämässä.¹⁵⁹ **Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 208/2022) tunnistettiin liikunnan merkitys osana kotoutumisen edistämistä sekä nostetaan useassa kohdin esille etenkin kuntien liikuntapalveluiden merkitys osana kotouttamista.**¹⁶⁰

Kotoutumista edistävät palvelut järjestetään jatkossa osana **uutta kunnan kotoutumisohjelmaa** esimerkiksi kunnan, hyvinvointialueen ja Kelan palveluina sekä kolmannen sektorin toimintana. Ohjelma sisältää osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arvioinnin, kotoutumissuunnitelman, monikielisen yhteiskuntaorientaation, koulutusta sekä muita kotoutumista ja työllistymistä edistäviä palveluita, kuten työ- ja toimintakykyä, hyvinvointia ja terveyttä tai kotoutumista edistäviä palveluita (esimerkiksi liikuntapalveluita) sekä erilaiseen järjestö-, yhdistys- tai yhteisötoimintaan tai kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaan tutustumista ja siihen osallistumista.¹⁶¹

154 Kotoutumislaissa säädetään kotoutumista tukevista palveluista. Kotoutuminen.fi -verkkosivut, <https://kotoutuminen.fi/kotoutuminen-ja-pakolaisten-vastaanotto>. Viitattu 19.1.2023.

155 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010).

156 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 208/2022).

157 Laura Koskimies ja Pekka Kettunen: Selvitys kuntien kotouttamisohjelmista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2022:12. Työ- ja elinkeinoministeriö 2022.

158 Laki kotoutumisen edistämistä (1386/2010). JA Suunnitelman sisältö ja laativan viranomaisen tehtävät. Kotoutuminen.fi-internetsivut, <https://kotoutuminen.fi/suunnitelman-sisalto-ja-laativan-viranomaisen-tehtavat>. Viitattu 19.1.2023.

159 Kotoutumislain kokonaisuudistus nopeuttaa maahanmuuttaneiden kotoutumista ja työllistymistä. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 13.4.2023, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/kotoutumislain-kokonaisuudistus-nopeuttaa-maahanmuuttaneiden-kotoutumista-ja-tyollistymista>.

160 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 208/2022).

161 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 208/2022).

Strategiat ja suunnitelmat

Valtakunnallisesta kotouttamisen kehittämisestä päätetään neljäksi vuodeksi kerrallaan laadittavasta **valtion kotouttamisohjelmassa (VALKO)**, joka sisältää valtakunnallisen kotouttamisen tavoitteet. Ohjelman valmistelusta työ- ja elinkeinoministeriö. Kotouttamisen kehittämisen kannalta keskeiset ministeriöt määrittelevät oman hallinnonalansa kotouttamisen kehittämistavoitteet ja toimenpiteet.¹⁶²

Pääministeri Marinin hallituskaudella VALKO:n korvasi eduskunnalle keväällä 2020–2023 annettu **Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista, jossa nostettiin liikuntaa esille muutamassa kohdassa**. Lisäksi useassa kohtaa nostetaan esiin maahanmuuttajien toimintakyky ja sen tukeminen sekä tarve toimintakyvyn arvioinnin kehittämiseksi.¹⁶³

Selonteon mukaan vapaa-ajan toiminnalla, kuten liikunnan harrastamisella on todettu olevan merkitystä muun muassa maahanmuuttajien suomen kielen ja yhteiskunnan toimintatapojen oppimiselle, sosiaalisen verkoston laajentamiselle sekä itsensä kohottamiselle. Selonteossa on tunnistettu liikuntaa edistävien järjestöjen ja kuntien liikuntapalveluiden merkitys kotoutumisessa, kuten mahdollistamassa ihmisten arkisia kohtaamisia ja vuorovaikutusta sekä madaltamassa maahanmuuttajien kynnystä päästä osalliseksi suomalaiseen yhteiskuntaan. Yhdeksi ohjelman toimenpiteeksi on kirjattu kotoutumisen edistämisen valtavirtaistamisen vahvistaminen osana keskeisten politiikka-alojen suunnittelua, toimeenpanoa ja kehittämistä. Yhtenä keskeisenä politiikan lohkona nostetaan esille liikuntapolitiikka.¹⁶⁴ **Toisin kuin aiemmassa Valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2016–2019, selonteossa ei ole esitetty suoraan liikuntatoimialalle kohdennettuja toimenpiteitä.**

Poikkihallinnolliset työryhmät ja verkostot

TEM:n apuna kotoutumisen edistämiseen liittyvissä asioissa toimii **ministeriöiden välinen yhteistyöelin**. Yhteistyöryhmän tarkoituksena on edistää ministeriöiden välistä yhteistyötä ja tiedonkulkua sekä yhteensovittaa toimenpiteitä. Ryhmän tavoitteena on lisätä kotoutumisen vaikuttavuutta sovittamalla yhteen ja tehostamalla valtakunnallista kotoutumisen edistämisen suunnittelua, toimenpiteitä ja ohjausta. Ryhmä muun muassa käsittelee eri hallinnonaloja koskevia kotouttamispolitiikan linjauksia, kerää, arvioi ja analysoi kotoutumista ja kotouttamispolitiikan toimeenpanoa koskevaa tietoa sekä toimii valtion kotouttamisohjelman valmistelun ja seurannan ohjausryhmänä.¹⁶⁵ Yhteistyöryhmän toiminnassa on korostunut viime vuosina kotoutumisen selontekoon ja kotoutumislain kokonaisuudistukseen liittyvät asiat eikä yhteistyöryhmässä ole käsitelty varsinaisia liikuntakysymyksiä.¹⁶⁶

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus koordinoi **kotoutumisen kumppanuusohjelmaa**, jonka tavoitteena on tuoda yhteen kotouttamisen toimijoita sekä lisätä monialaista ja moniäänistä yhteistyötä. Ohjelmalle on laadittu ensimmäinen kaksivuotinen toimintasuunnitelma vuosille 2021–2022, jossa ohjelman tavoitteena on rakentaa kumppanuusverkostoja, ohjelman alueellista tukirakennetta sekä yhteistyön välineitä. Avoimeen verkostoon kuuluu reilut 330 toimijaa.¹⁶⁷ **Mukana on myös joitain liikumista ja liikuntaa edistäviä toimijoita, kuten alan liikuntajärjestöjä.**

162 Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. JA Kotoutumislain kokonaisuudistus nopeuttaa maahanmuuttaneiden kotoutumista ja työllistymistä. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 13.4.2023, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/kotoutumislain-kokonaisuudistus-nopeuttaa-maahanmuuttaneiden-kotoutumista-ja-tyollistymista>.

163 Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisu 2021:62. Työ- ja elinkeinoministeriö 2021.

164 Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisu 2021:62. Työ- ja elinkeinoministeriö 2021.

165 Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa kotoutumisen edistämisen politiikkavalmistelusta. Kotoutuminen.fi-internetsivut, <https://kotoutuminen.fi/ministerioiden-tehtavat>. Viitattu 19.1.2023.

166 Neuvotteleva virkamies Anna Bruun, Työvoiman maahanmuutto- ja kotouttamisyksikkö, Työ- ja elinkeinoministeriö, sähköpostivastaus 28.4.2023.

167 Kumppanuusohjelma. Kotoutuminen.fi-internetsivut, <https://kotoutuminen.fi/kumppanuusohjelma>. Viitattu 19.1.2023.

Kotoutumisen seuranta

Tuloksellisen kotoutumista edistävän politiikan suunnittelu ja seuranta tarvitsevat tuekseen riittävän kattavat ja säännönmukaisesti tuotetut tiedot kotoutumisen eri osa-alueista. Kotoutumisen osaa-miskeskus ylläpitää **kotoutumisen, kotoutumisen edistämisen ja etnisten suhteiden valtakunnallista seurantajärjestelmää**, johon on koottu rekisteri- ja kyselyaineistoihin perustuvia ilmiöalueittaisia indikaattoreja. Seurantajärjestelmässä kuusi osa-alueita, kuten terveys ja hyvinvointi, jossa **on mukana myös maahanmuuttajien liikunta-aktiivisuus**.¹⁶⁸ Tiedot ovat vuodelta 2018, joten tiedot kaipaivat päivittämistä.

Muuta

Kotoutumisen tukena -verkkopalvelu tarjoaa kotoutumisen parissa toimijoille mahdollisuuden hakea ja ilmoittaa maahanmuuttaneille tarkoitettuja matalan kynnyksen kotoutumista tukevaa toimintaa sekä työntekijöille ja vapaaehtoisille suunnattuja tapahtumia ja koulutuksia. Verkkopalvelua ylläpitää Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.¹⁶⁹ **Verkkopalveluun on ilmoitettu myös liikuntaan liittyvää toimintaa.**

3.6. Liikunnan edistäminen osana siviilipalvelusta

Työ- ja elinkeinoministeriö johtaa, ohjaa ja kehittää valtionhallinnossa **siviilipalveluksesta**, kuten siviilipalveluksen lainsäädännön kehittämistä. Tässä työssä ministeriötä tukee **Siviiliasian neuvottelukunta**, jonka tehtävänä on toimia yhteydenpitoelimenä siviilipalveluksen ja asevelvollisuuslain (1438/2007) mukaisen palveluksen järjestämisestä vastaavien viranomaisten välillä, seurata siviili- ja täydennyspalveluksen toimeenpanoa sekä antaa lausuntoja ja tehdä ehdotuksia siviili- ja täydennyspalveluksen kehittämisestä. **Siviilipalveluskeskus** vastaa siviilipalveluksen täytäntöönpanosta, siviilipalvelusvelvollisten koulutuksen järjestämisestä ja palveluspaikkojen ohjauksesta.¹⁷⁰

Siviilipalvelushakemuksia on jätetty viime vuosina noin 2 000 kappaletta. Koulutettuja on ollut viime vuosina pääosin noin 1 100–1 300 henkilöä vuodessa. Yleisin siviilipalveluksesta vapauttamisen peruste on mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt. Lisäksi yleisiä vapautusperusteita ovat tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, vammat ja hengityselinten sairaudet.¹⁷¹

Siviilipalvelusvelvollisten liikkumisesta ja liikunnan harrastamisesta ei ole kattavaa ja ajantasaista tutkimustietoa. Asiaa on tutkittu viime vuosina yhdessä opinnäytetyössä, jonka kyselyn (n=87) perusteella 62 % siviilipalvelusvelvollisista liikkui aikuisten liikkumissuosittelun mukaisesti ja 38 %:lla vastaajista liikkumisen suositukset eivät täytyneet¹⁷². Verrattuna varusmiespalveluksen aikaiseen liikuntakasvatukseen, vaikuttavan liikuntakasvatuksen toteuttamista osana siviilipalvelusta haastaa se, että siviilipalvelusvelvolliset ovat koulutusjaksolla siviilipalveluskeskuksessa vain kuukauden. Siviilipalvelusaika on 347 päivää, ja se muodostuu 28 vuorokauden peruskoulutusjaksosta sekä noin 10,5 kuukauden työpalvelusta. Laadukkaasti toteutetulla siviilipalveluksen aikaisella liikuntakasvatuksella voidaan kuitenkin tukea siviilipalvelusvelvollisten liikkumista ja liikunnallista elämäntapaa.

Siviilipalvelun peruskoulutusjaksoon lisättiin ja integroitiin liikuntakasvatusta osana Siviilipalveluskeskuksen toteuttamaa kehittämishanketta Liikettä Sivariin/Lisää liikettä sivariin (2017–2018). Nykyisin siviilipalveluksen peruskoulutusjakson opetussuunnitelmaan kuuluu osana kaikille yhteisinä aiheita ”Terveys, hyvinvointi ja turvallisuus” -kokonaisuus, johon sisältyy kehonhuolto ja liikunta -osio (8 oppituntia). Siviilipalveluskeskus tarjoaa peruskoulutusjakson aikana siviilipalvelusvelvollisille myös vapaa-

168 Seurantatietoa tukee päätöksentekoa. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/kotouttamisen-seuranta>. Viitattu 19.1.2023.

169 Kotoutumisen tukena.fi-verkkopalvelu, <https://kotoutumisentukena.fi/etusivu>. Viitattu 19.1.2023.

170 Siviilipalvelus. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, www.tem.fi/siviilipalvelus. Viitattu 27.1.2023.

171 Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuudentäyttäminen. Parlamentaarisen komitean mietintö. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:91.

172 Rutila, Saana: Siviilipalvelusvelvollisten koettu fyysinen aktiivisuus ja liikuntamotivaatio. Kyselytutkimus siviilipalveluksen aikaisen liikuntakasvatuksen kehittämiseksi. Opinnäytetyö (AMK). LAB-ammattikorkeakoulu 2021.

ajalla erilaisia liikuntamahdollisuuksia.¹⁷³ Viime vuosina koronapandemian myötä siviilipalveluksen koulutusjakson opetussuunnitelmaan on koottua uusia osia, kuten liikuntakasvatuksen toteuttamista myös etänä verkon välityksellä.¹⁷⁴

Liikunta liittyy myös siviilipalveluksen työpalveluspaikkoihin. Osa siviilipalveluksen suorittajista valitsee liikuntaan liittyvän työpalveluspaikan, kuten liikuntaseuran tai kunnan liikuntatoimen. Siviilipalvelusrekisterissä on noin 2 500 aktiivista palveluspaikkaa, joista vähintään noin 100 on selkeästi liikunta-alan siviilipalveluspaikkoja (urheiluseura tai lajiliitto). Lisäksi muissa kuin varsinaisissa liikunta-alan palveluspaikoissa, kuten kouluissa tai päiväkodeissa voi olla liikuntaan liittyviä tehtäviä.¹⁷⁵

Siviilipalvelus liittyy myös huippu-urheiluun, sillä siviilipalveluksen suorittajissa on mukana nuoria huippu-urheilijoita.

173 Siviilipalveluksen peruskoulutusjakso: Opetussuunnitelma. Siviilipalveluskeskus, 06/2020. SEKÄ Siviilipalveluskeskuksen internetsivut, <https://www.siviilipalveluskeskus.fi/>. Viitattu 27.1.2023.

174 Siviilipalvelusjohtaja Mikko Reijonen, Siviilipalveluskeskus, sähköpostivastaus 20.5.2022.

175 Siviilipalvelusjohtaja Mikko Reijonen, Siviilipalveluskeskus, sähköpostivastaus 8.2.2023.

4

Johtopäätökset ja
kehittämissuosituks

4

Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Työ- ja elinkeinoministeriöllä (TEM) ja sen hallinnonalalla on merkittävä rooli liikkumisen, liikunnan ja urheilun edistämässä valtionhallinnossa. TEM edistää liikuntaa ja urheilua etenkin osana elinkeinotoiminnan ja alueiden kehittämistä, mutta myös keinona edistää työelämää, maahanmuuttajien kotouttamista ja siviilipalveluksen suorittavien hyvinvointia.

Liikunta-alan yritystoiminta

Erilaisen liikunta- ja hyvinvointialan yritystoiminta sekä yksityisten liikuntapalveluiden suosio on kasvanut merkittävästi viime vuosikymmeninä muun muassa hyvinvointitrendin sekä luonto- ja liikuntamatkailun kasvun johdosta. Lapsista ja nuorista kolmannes osallistui vähintään kerran viikossa yritysten järjestämään liikuntatoimintaa vuonna 2018¹⁷⁶. Aikuisväestö harrastaa yleisimmin liikuntaa omatoimisesti, joko yksin tai ryhmässä. Erilaisia liikuntapalveluja tuottavista toimijoista käytetään eniten yksityisten yritysten järjestämiä palveluja, joita käyttää lähes 15 % aikuisväestöstä. Yksityiset liikuntapalvelut korostuvat etenkin naisten kohdalla: Vajaat 22 % naisista käyttää yksityisten yritysten liikuntapalveluita.¹⁷⁷ Yksityiset liikuntapalvelut ovat tärkeitä myös erityistä tukea tarvitsevien ryhmien (esimerkiksi vammaiset henkilöt tai toimintakyvyltään heikentyneet iäkkäät) liikkumisessa ja liikunnan harrastamisessa¹⁷⁸.

Valtion liikuntahallinnossa (OKM) edistetään liikuntaa lähinnä kansalaisyhteiskunnan ja kuntien kautta. Liikunnan yritystoimintaa on edistetty lähinnä TEM:ssä osana yritysten yleistä toimintaedellytysten kehittämistä ja tukemista. Valtionhallinnon mahdollisuudet vaikuttaa yksityisen liikuntapalvelutarjonnan edistämiseen rajoittuvat kuitenkin lähinnä välillisiin tekijöihin, kuten verotukseen ja elinkeinopolitiikkaan¹⁷⁹. TEM:n hallinnonalalla on ollut kuitenkin joitain toimenpiteitä, jotka liittyvät suoraan liikunta-alan yritystoiminnan edistämiseen, kuten urheilu-, liikunta- ja luontomatkailun edistämistoimet.

Yksi TEM:n hallinnonalan keskeisimmistä keinoista tukea liikuntaan ja urheiluun liittyvää yritystoimintaa on julkinen yritysrahoitus. TEM:n hallinnoimia yritystukia kohdennetaan erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille (pk-yritykset), joita on myös valtaosa liikunta- ja urheilualan yrityksistä. TEM:n hallinnonalalla erilaisia yritystukia (myös liikunta- ja urheilualan yrityksille) myöntävät muun muassa Finnvera, Business Finland sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset).

Liikunnan ja urheilun yritystoiminnan yhteenlaskettu rahoitus (Finnveran myöntämät lainat ja takaukset, ELY-keskusten yritysten kehittämisavustukset ja -palvelut sekä Business Finlandin myöntämä TKI-rahoitus) on ollut viime vuosina vähintään noin 45–52 miljoonaa euroa vuosittain (pois lukien korona-aika). Valtaosa tästä on ollut Finnveran myöntämiä lainoja ja takauksia (42 milj. euroa v. 2018 ja 48 milj. euroa v. 2021). Liikuntaan ja urheiluun liittyvää yritystoimintaa on tuettu kuitenkin vielä tätä

176 Sami Kokko ja Leena Martin (toim.): Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia vuodelta 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Valtion liikuntaneuvosto 2019.

177 Jarmo Mäkinen (toim.): Aikuisväestön liikunnan harrastaminen, vapaaehtoistyö ja osallistuminen 2018. KIHUn julkaisusarja, nro 67. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU 2019.

178 Saari, A. (toim.) 2021. Liikuttaako? Toimintarajoitteisille henkilöille suunnatun Liikkukajakselyn ja Seurakselyn raportti. Suomen Paralympiakomitea.

179 Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta.

enemmän, sillä summasta puuttuvat muun muassa starttirahat ja osa liikunta-alan toiminnasta voi olla jonkin muun kuin laskennassa mukana olleiden toimialaluokitusten alla.

Tämän hallituskauden aikana koronapandemia ja siihen liittyneet erilaiset rajoitustoimet koskettivat merkittäväällä tavalla erityisesti liikunta-alan yrityksiä. Neljä viidestä alan yrityksestä kertoi kohdanneensa vaikeuksia tai vakavia, toimintaa uhkaavia vaikeuksia. Tosin koronapandemia vaikutti eri tavoin erityyppisiin liikunta-alan yrityksiin. Koronapandemian vaikutusten lieventämiseksi valtio suuntasi tukea yrityksille hyvin poikkeuksellisesta tilanteesta selviytymiseen, mikä lisäsi samalla merkittävästi myös liikuntaan ja urheiluun liittyvän yritystoiminnan rahoitusta ja tukea.

Urheilutoiminta sekä hui- ja virkistyspalvelut olivat yksi eniten koronatukea saaneista toimialoista. Valtiokonttorista ja Business Finlandista myönnettiin erilaista koronatukea urheilutoimintaan sekä hui- ja virkistyspalveluita tarjoaville yrityksille yhteensä vähintään noin 140 miljoonaa euroa (toimialaluokituksessa myös mukana muita kuin varsinaisia liikunta- ja urheilualan yrityksiä). Koronatuilla oli monelle liikunta- ja urheilualan yritykselle ratkaiseva merkitys tai vähintään jonkin verran merkitystä koronajasta selviämiseen. Toki oli myös yrityksiä, jotka eivät saaneet tukea, mikä aiheutti yritykselle vakavia ongelmia. Korona-ajan tukijärjestelmät keräsivätkin liikunta-alan yrityksissä, joissa on paljon pieniä yrityksiä, myös jonkin verran kritiikkiä. Esimerkiksi tuen kriteerit koettiin epäreiluiksi juuri pieniä yrityksiä kohtaan ja tuen mitoitus nähtiin osin riittämättömänä.

Koronapandemian aiheuttamasta kasvun notkahduksesta huolimatta pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna liikunta-alan yritystoiminta on kasvanut ja myös uudistunut voimakkaasti viime vuosina. Alan liiketoimintamahdollisuuksissa löytyy edelleen myös paljon kehittämispotentiaalia. Esimerkiksi väestön ikääntyminen on synnyttänyt uudenlaisen ja ison aktiivisten, terveiden ja vauraiden kuluttajien ryhmän, mutta lisännyt myös kysyntää erilaisille terveys- ja hyvinvointipalveluille. Myös lapset ja nuoret sekä työikäinen aikuisväestö näyttävät hyödyntävän yhä enemmän yksityisiä liikuntapalveluita.

Liikunta-alan yritystoiminnan kehittämiseksi ei ole kuitenkaan voimassa olevaa strategiaa. Alan strategiseen kehittämiseen olisi tarpeen panostaa esimerkiksi laatimalla uusi kehittämisstrategia yhteistyössä alan keskeisten toimijoiden kanssa. Myös liikuntatoimialan yritystoiminnan tietopohja, tilastointi, tutkimus sekä ennakointi vaativat kehittämistä, jotta ymmärrys liikunta-alan yritystoiminnasta kasvaisi ja alan kehitystä voitaisiin seurata ja ennakoida nykyistä paremmin. Lisäksi yksi keskeisimpiä liikunta-alan yritystoiminnan kehittämiskohteita liittyy verotukseen (kuten liikuntapalveluiden arvonnäisöverokannan yhtenäistäminen ja kehittäminen liikuntaa ja liikkumista tukevaksi), mutta verotusasiat kuuluvat valtiovarainministeriön (VM) vastuualueelle (teemaa käsitellään VM:n arvointiraportissa).

Business Finland (BF) on toteuttanut ohjelmatoimintaa aloilla, joilla se näkee merkittävää uutta markkinapotentiaalia suomalaisille yrityksille. Business Finlandissa toimii Sports Cluster -ohjelma, mutta parhaillaan BF:lla ei ole käynnissä ohjelmaa, joka keskittyisi liikkumiseen tai liikuntaan tai ohjelmaa, jossa nämä teemat olisivat merkittävässä määrin mukana. Jatkossa voisi olla hyvä pohtia tarvetta ohjelmalle, jossa koottaisiin yhteen erilaisia aktiivisen liikkumisen ja liikunnan sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen ratkaisuja.

TEM:n hallinnonalalla edistetään poikkihallinnollisesti ja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa myös urheilu-, liikunta- ja luontomatkailua, jotka on tunnistettu yhdeksi matkailuelinkeinon kehittämisen teema-alueeksi. Business Finlandin Visit Finland -yksikkö on edistänyt urheilumatkailua omana teemaanaan vuosina 2017–2019, minkä jälkeen teemaa ei ole edistetty enää erillisin toimenpitein, vaan osana luontomatkailu-teemaa. Lisäksi on edistetty verkostotyönä Suomen houkuttelevuutta urheilutapahtumien järjestäjämaana. Urheilu-, liikunta- ja luontomatkailun kehittämisessä näyttää olevan edelleen paljon hyödyntämätöntä potentiaalia.

Matkailuun liittyvät keskeisesti myös erilaiset Suomessa järjestettävät tapahtumat, joiden edistäminen kuuluu myös TEM:n hallinnonalalle. Erilaiset urheilutapahtumat ovat yksi keskeinen osa Suomessa jär-

jestettäviä suur tapahtumia. Tapahtumien edistämisen haasteiksi on tunnistettu muun muassa hakuprosesseihin ja tapahtumien järjestämiseen liittyvä osaaminen ja rahoituskysymykset, joiden ratkaiseminen vaatii julkisen tahon ja yksityisten toimijoiden välisiä kumppanuuksia. TEM ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat laatineet tällä hallituskaudella yhteistyössä Suur tapahtumastrategian 2023–2033, jossa esitettyjen konkreettisten toimenpide-esitysten pohjalta on tärkeä jatkaa tapahtumien poikkihallinnollista edistämistyötä tulevina vuosina.

Liikuntapalveluiden ja -paikkojen turvallisuus

TEM:n alaisuudessa toimiva Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes valvoo erilaisia liikkumiseen, liikuntaan ja urheiluun liittyviä kuluttajapalveluita. Liikuntapaikkojen turvallisuustilanteesta ja tapahtuneista onnettomuuksista ei ole kattavaa ja koottua tietopohjaa liikuntapalveluiden turvallisuuden edistämiseksi. Tukes saa tiedon vain pienen osan kaikista onnettomuuksista, eikä laajemman tiedon keruu ole Tukesin tehtävä. Osa liikunta-alan toimijoista kerää tietoa oman alan onnettomuuksista (esim. hiihtokeskukset), ja kunnat keräävät tietoa niistä vapaa-ajan palveluista, joissa on paikalla henkilökuntaa. Onnettomuustieto ei monesti myöskään saavuta palveluntarjoajaa, jolloin on haastavaa parantaa palvelun turvallisuutta.

Palveluntarjoajien tulee kuluttajaturvallisuuslain mukaan kerätä tietoa palvelussa tapahtuvista onnettomuuksista ja läheltä piti -tilanteista. Jotta kerätty tieto saataisiin laajemmin käyttöön, tietoa tulisi koota yhteen ja analysoida kokonaiskuvan muodostamiseksi sekä mahdollisten laajempien toimenpiteiden kehittämiseksi. Tähän työhön olisi parhaat edellytykset esimerkiksi lajiliitoilla (omien lajiensa liikuntapaikkojen osalta) tai keskusjärjestöillä ja muilla valtakunnallisilla toimijoilla (esimerkiksi Suomen olympiakomitea ja Suomen urheilun eettisen keskuksen SUEK ry).

Onnettomuustutkintakeskus OTKES on suosittanut vuonna 2016, että Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry ottaisi tehtäväkseen urheilun ja liikunnan turvallisuuden kehittämisen ja valmistelisi kaikille lajeille sopivat hyvät toimintamallit lajikohtaisen turvallisuustiedon välittämiseen ja turvallisuuden kehittämiseen.¹⁸⁰ Suositus näyttää tässä hetkessä laaja-alaiselta suhteessa SUEK:n käytettävissä oleviin resursseihin. Joka tapauksessa jatkossa olisi tärkeää sopia taho liikunnan ja urheilun turvallisuustiedon välittämiseen ja turvallisuuden kehittämiseen.

Asiantuntijatiedon ja turvallisuustarkastuksissa esiin nousseiden havaintojen perusteella uusien liikuntapaikkojen turvallisuustilanne näyttää Suomessa hyvältä. Suomalainen liikuntapaikkainfra on kuitenkin pääosin vanhaa, ja vanhaan infraan liittyy monia turvallisuushaasteita. Turvallisuuspuutteita lisää myös liian vähäiselle huomiolle ja resursoinnille jäävä infran ylläpito. Lisäksi pienissä ja keskisuurissa kunnissa vapaa-ajan palveluista vastaavien henkilöiden vastuualueet ovat usein hyvin laajoja, jolloin yksityiskohtaisiin turvallisuusvaatimuksiin ja parhaisiin käytäntöihin perehtyminen on voinut jäädä vajaavaiseksi. Kunnissa tulisi panostaa suunnitelmallisuuteen liikuntaolosuhteiden turvallisuudessa, kuten laatia strategisia ja laaja-alaisia liikuntapaikka- ja turvallisuussuunnitelmia.

Myöskään liikunta- ja urheilutapahtumien turvallisuustilanteesta ja tapahtuneista onnettomuuksista ei ole olemassa kattavaa ja koottua tietopohjaa. Yleisesti ottaen liikunta- ja urheilutapahtumat eivät näytä erityisen riskin tapahtumina, mutta liikunta- ja urheilutapahtumien turvallisuuteen liittyy edelleen kehitettävää, kuten tapahtumia järjestävien vapaaehtoistoimijoiden turvallisuusosaamiseen sekä tapahtumien turvallisuuden koordinointiin liittyen.

Liikkumisen ja liikunnan tukeminen osana alueiden kehittämistä

Liikkumisen ja liikunnan edistäminen nousevat jossain määrin esille osana alueiden kehittämisen tavoitteita. Liikuntapalvelut nähdään aluekehittämisessä yhtenä keinona vahvistaa esimerkiksi väestön hyvinvointia ja osallistumista, työllistymistä sekä alueen vetovoimaa. Kävelyn ja pyöräilyn edistäminen on tunnistettu osaksi kestäväen yhdyskuntakehityksen tukemista.

¹⁸⁰ Työikäisten vakavat tapaturmat. Tutkintanumero Y2015-S1. Onnettomuustutkintakeskus 22.9.2016.

Aluekehittämisessä ei ole tunnistettu vielä riittävästi väestön liian vähäisen liikkumisen haastetta, joka näkyy myös alueellisina eroina väestön toimintakyvyssä. Esimerkiksi lasten ja nuorten toimintakykyä mittaavissa Move!-mittausten tuloksissa on merkittävää vaihtelua alueiden välillä¹⁸¹. Riittämättömän liikkumisen väestötasolla aiheuttama toiminta- ja työkyvyn lasku on yksi merkittävimmistä nyky-yhteiskunnan haasteista, joka yhdessä esimerkiksi väestön ikääntymisen ja sairastavuuden kanssa tulee vaikuttamaan eri tavalla eri alueiden tulevaisuuteen esimerkiksi kasvavina sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksina.

Liikkuminen ja liikunta nousevat kuitenkin esille osana aluekehittämistä. Monissa maakuntaohjelmissa on huomioitu liikkumisen ja liikunnan kysymyksiä sekä nostettu esille liikkumista ja liikuntaa edistäviä toimenpiteitä. Osa maakunnista on profiloitunut merkittävästi aktiivisen liikkumisen ja liikunnan edistämiseen. Jatkossa olisi tärkeää, että väestön liikkumisen haasteet ja väestön liikkumisen ja liikunnan edistäminen nousevat merkittäväällä tavalla esille läpileikkaavasti ja kaikissa maakuntaohjelmissa.

Merkittävin aluekehittämisen toimenpide liikkumisen ja liikunnan edistämisen näkökulmasta on edelleen EU:n rakennerahasto-ohjelmista tuetut hankkeet. Liikunta ja väestön aktiivinen liikkuminen sekä toisaalta väestön liian vähäisen liikkumisen yhteiskunnallinen haaste eivät ole nousseet merkittäväällä tavalla esille Suomen rakennerahasto-ohjelman asiakirjoissa ja tavoitteissa. Jatkossa olisikin tärkeää, että ohjelma-asiakirjoissa nostettaisiin nykyistä voimakkaammin esille väestön liikkumiseen ja liikuntaan liittyviä kysymyksiä. Tämä edellyttäisi myös sitä, että liikkumisen ja liikunnan kysymykset nousisivat esille esimerkiksi osana Euroopan unionin Suomelle antamia suosituksia, jotka nykyisin liittyvät erityisesti työllisyyteen ja työvoimaan (esimerkiksi liikunta ja liikkuminen työ- ja toimintakyvyn perustana). Lisäksi liikkumista ja liikuntaa edistävien toimijoiden tulisi olla riittävän ajoissa aktiivisia, kun seuraavan ohjelmakauden valmistelut käynnistyvät.

Rakennerahastoista (EAKR ja ESR) on kuitenkin tuettu paljon liikkumista ja liikuntaa edistäviä hankkeita. Liikunta näyttää rakennerahastokontekstissa olevan erityisesti keino osallisuuden, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistämiseen. Kokonaisuudessaan EU:n rakennerahastoista liikkumisen ja liikunnan edistämiseen kohdentunut rahoitus näyttää erilaisen kansallisen rahoituksen (valtion liikuntasektorin budjetti sekä kuntien, kotitalouksien ja yritysten rahoitus) rinnalla merkittävältä resurssilta liikkumisen ja liikunnan edistämiseen Suomessa.

Vuosina 2017–2020 EAKR- ja ESR-rahoituksesta tuettiin erilaisia liikuntaa edistäviä hankkeita yhteensä noin 61 miljoonalla eurolla. Rahoituksella on tuettu erityisesti Pohjois-Suomen ja Itä-Suomen liikkumista ja liikuntaa edistäviä hankkeita, joita ovat toteuttaneet pääasiassa yritykset, yliopistot, ammattikorkeakoulut, kunnat ja kuntayhtymät sekä järjestöt ja yhdistykset, kuten liikunnan aluejärjestöt ja liikuntaseurat. Liikuntaa edistäneet rakennerahastohankkeet olivat lähinnä (1) erilaisia kehittämishankkeita sekä (2) koulutuksen, työelämän, aktiivisuuden ja terveyden edistämishankkeita. Näyttää siltä, että liikuntaa edistäviä hankkeita on rahoitettu ja toteutettu rakennerahasto-ohjelmista aiempaa enemmän.

Liikkumisen ja liikunnan edistäminen osana työelämän kehittämistä

TEM kehittää yhdessä eri toimijoiden kanssa työelämää ja sen lainsäädäntöä sekä vastaa julkisista työ- ja elinkeinopalveluista. Työelämän lainsäädännöllä ei vaikuteta suoraan työikäisten liikkumiseen, mutta välillisesti sillä ohjataan arjen rakenteita, jotka vaikuttavat ihmisten mahdollisuuksiin liikkua ja harrastaa liikuntaa sekä vaikutetaan työelämäpalveluiden sisältöön.

Marinin hallitusohjelman tavoitteena on ollut työurien pidentäminen, mikä edellyttää muun muassa työ- ja toimintakyvyn kehittämistä. Väestön liian vähäisestä liikkumisesta johtuvaa fyysisen toimintakyvyn laskua ei nykyisellään tunnisteta merkittävänä työkyvyn uhkana. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet ovat mielenterveysongelmien jälkeen toiseksi yleisin syy niin sairauspäivärahan kuin työkyvyttömyyseläk-

¹⁸¹ Lasten ja nuorten fyysisessä toimintakyvyssä merkittäviä alueellisia eroja. Valtion liikuntaneuvoston, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen tiedote 14.12.2022.

keen saamiseen. Heikko fyysinen toimintakyky kietoutuu usein myös yhteen mielenterveysongelmia kanssa. Nuorten fyysinen toimintakyky on laskussa, mikä herättää kasvavan huolen tulevien työikäisten työkyvystä. Lisäksi digitalisaatio on muuttanut useilla toimialoilla tehtävää työtä (mm. etätö), mikä on vähentänyt niin työperäistä kuin arjessa liikkumista.

Liikkumisen ja liikunnan edistäminen näyttää olevan alihyödynnetty keino työelämän kehittämisessä¹⁸². Teema ei ole näkyvästi mukana TEM:n hallinnonalan työelämän kehittämisen toimenpiteissä, kuten TYÖ2023-ohjelmassa tai Työkykyohjelmassa. Liikkumisen edistäminen ei nouse myöskään merkittävästi esille osana TE-hallinnon palveluita.

Liikkumisen edistämistä osana työelämän ja työkyvyn kehittämistä näyttää tehtävän pääasiassa opetus- ja kulttuuriministeriön avustamassa Liikkuva Aikuinen -ohjelmassa, jonka yhtenä keskeisenä toiminnan osa-alueena on liikkumisen edistäminen työelämässä (Liikkuva työelämä -kokonaisuus). Myös sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöllä on keskeinen rooli työelämän kehittämisessä esimerkiksi työturvallisuuslainsäädännön sekä Työterveyslaitoksen ohjauksen kautta.

Tulevaisuudessa olisi tärkeää pohtia, miten työelämään liittyvä lainsäädäntö vaikuttaa ihmisten liikkumiseen ja mahdollisuuksiin liikkua ja ottaa nämä näkökulmat huomioon säädösuudistuksissa. Työaikalaililla vaikutetaan ihmisten arjen rakenteisiin ja sitä kautta edellytyksiin liikkua. Lisäksi pitkäkestoinen istuminen on tärkeää jatkossa tunnistaa myös työturvallisuuskysymyksenä.

Työttömillä on työssä käyviä huonommat mahdollisuudet saada työkykyä edistäviä palveluita, kuten terveydenhuollon palveluita. Työttömistä henkilöistä osan työkyvyn tuen, hoidon ja kuntoutuksen tarvetta ei ole tunnistettu, eivätkä he ole päässeet tarvitsemiinsa palveluihin.¹⁸³ Fyysinen ja psyykinen toiminta- ja työkyky kietoutuvat usein yhteen ja liikunta onkin yksi tärkeä työkykyä tukeva keino. Jatkossa olisi tärkeää varmistaa, että myös työelämän ulkopuolella olevat henkilöt saavat riittävästi tukea ja palveluita fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiseen ja parantamiseen.

Tietoa ei ole tällä hetkellä saatavilla siitä, onko työvoimakoulutuksen tarjouspyyntöihin kirjattu, että palvelu voi sisältää liikuntaa ja liikkumista. Kun TE-palvelut siirtyvät järjestettäväksi paikallistasolla olisi tärkeää, että työvoimapalveluja kilpailutettaessa otettaisiin huomioon, että palvelut sisältävät myös liikunnan ja liikkumisen edistämistä työkyvyn tukemiseksi. Uudistus voisi tarjota uusia mahdollisuuksia hyödyntää kuntien liikuntapalveluja entistä paremmin osana TE-palveluja.

Kotoutuminen

Valtionhallinnossa työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) vastaa maahanmuuttajien kotoutumisen koordinoinnista ja maahanmuuttoon liittyvästä lainsäädännöstä sekä työllistymisen edistämisestä.¹⁸⁴ Kotoutumista edistävä politiikka on kuitenkin hyvin monialaista ja edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonalojen ja toimijoiden välillä.

Liikuntapalvelut ja liikunta-alan toimijoiden merkitys on tunnistettu maahanmuuttajien kotoutumisen tukemisessa (esimerkiksi normiohjaus ja strategiat). Liikkumisen ja liikunnan edistäminen eivät kuitenkaan nouse merkittävällä tavalla esille TEM:n hallinnonalalla osana kotoutumisen edistämistä vaan liikunnan edistäminen osana kotoutumista tapahtuu lähinnä opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntahallinnon toimenpiteiden kautta. TEM:n hallinnonalan toimilla luodaan tälle toiminnalle lähinnä rakenteita ja mahdollisuuksia (esimerkiksi kotouttamisen lainsäädäntö).

182 Liikunnallisilla ratkaisuilla työkykyä ja tulosta. Liikkuva työelämä -internetsivut, <https://liikkuvatyoelama.fi/tyonantajalle/>. Viitattu 30.1.2023.

183 Lappalainen, K. ym. 2023. Teoksessa Keyriläinen, M. & Lappalainen K. (toim.) Työkykyohjelma 2019-2023. Loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023:21.

184 Kotoutumista edistetään yhteistyössä. Työ- ja elinkeinoministeriön internetsivut, <https://tem.fi/kotouttamisen-hallinto-ja-toimijat>. Viitattu 19.1.2023.

Tällä hallituskaudella on käynnistetty Kotoutumislain kokonaisuudistus tuo muutoksia kotoutumiseen, kun kuntien vastuu kotoutumisen edistämässä kasvaa vuodesta 2025 alkaen. Uudistuksen myötä olisi tärkeää, että osana uusien kuntien kotouttamisohjelmia huomioidaan entistä vahvemmin kuntien liikuntapalvelut ja liikunnan merkitys osana maahanmuuttajien kotoutumisen palveluita.

Siviilipalvelus

Laadukkaasti toteutetulla siviilipalveluksen aikaisella liikuntakasvatuksella voidaan tukea siviilipalvelusvelvollisten liikkumista ja liikunnallista elämäntapaa. Liikunnan ja liikkumisen edistämistä osana siviilipalvelusta haastaa se, että siviilipalvelusta suorittavat ovat koulutusjaksolla siviilipalveluskeskuksessa vain kuukauden.

Merkittävimmät siviilipalveluksen kehittämistoimenpiteet liikkumisen ja liikunnan osalta on tehty jo aiemmin, kun siviilipalveluksen koulutusjaksoon lisättiin (2017-2018) liikuntakasvatusta ja liikunnan harastusmahdollisuuksia. Viime vuosina liikuntakasvatukseen on otettu joitain uusia osia ja koronapandemian myötä liikuntakasvatusta on toteutettu myös etänä verkon välityksellä. Liikkumisen edistämisen kehittämistyötä osana siviilipalvelusta on kuitenkin hyvä jatkaa myös tulevina vuosina.

Kehittämissuosituks:

1. Integroidaan **liikunta- ja liikkumisvaikutusten arviointi (LIVA)** osaksi työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan lainvalmistelua ja muuta valmistelua sekä päätöksentekoa, kuten strategioiden valmistelua. Lisätietoa liikkumisvaikutusten arvioinnista: www.liikkumisvaikutukset.fi.
2. Laaditaan **liikunta-alan yritystoiminnan uusi kehittämisstrategia** yhteistyössä alan keskeisten toimijoiden kanssa.
3. Kehitetään **liikuntatoimialan yritystoiminnan tietopohjaa, tilastointia, tutkimusta sekä ennakointia**, jotta ymmärrys liikunta-alan yritystoiminnasta kasvaisi ja alan kehitystä voitaisiin seurata ja ennakoita nykyistä paremmin.
4. **Edistetään liikunta- ja urheilu-alan tapahtumia juuri valmistuneen Suur tapahtumastrategia 2023-2033 esitysten mukaisesti** laaja-alaisessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.
5. Tunnistetaan **liikunnan ja liikkumisen merkitys työkyvylle ja työelämän kehittämiselle. Oetaan fyysisen toimintakyvyn edistäminen kiinteästi mukaan osaksi työelämän kehittämisohjelmia ja -toimenpiteitä** (muun muassa Työelämä2030-ohjelma sekä tulevat työkykyohjelmat).
6. **Vahvistetaan tietopohjaa liikunnasta, liikkumisesta, fyysisestä toimintakyvystä sekä istumisesta osana työelämän tietotuotantoa** (esim. Työolobarometri).
7. Vahvistetaan **liikunnan ja fyysisen toimintakyvyn edistämistä osana TE-hallinnon palveluita**. Kun TE-palvelut siirtyvät järjestettäväksi paikallistasolla, jo **työvoimapalveluiden kilpailutuksessa tulee huomioida, että palveluihin sisältyy liikuntaa ja liikkumista työkyvyn tukemiseksi**. TE-palveluiden uudistus voi tarjota myös mahdollisuuden hyödyntää kuntien liikuntapalveluja entistä paremmin osana TE-palveluja.
8. Varmistetaan, että **Ohjaamo-toiminnassa on kaikilla alueilla mahdollisuus saada tukea ja ohjausta toiminta- ja työkyvyn edistämiseen liikunnan ja liikkumisen keinoin**.
9. Tunnistetaan jatkossa entistä vahvemmin osana aluekehittämistä (esimerkiksi eri hallinnontasojen strategiat ja suunnitelmat) **väestön liian vähäisen liikkumisen haaste ja tarve edistää väestön liikkumista sekä liikuntaa**.
10. Kehitetään **liikuntapaikkojen ja tapahtumien turvallisuuden tietopohjaa ja seurantaa laaja-alaisessa yhteistyössä** liikunta- ja urheilualan sekä muiden alojen toimijoiden kanssa.

11. Lisätään liikuntapaikkojen ja -tapahtumien turvallisuuden osaamista ja suunnitelmallisuutta sekä seuranta. Kehittämistyötä tarvitaan erityisesti alan tapahtumia järjestävien vapaaehtoistoimijoiden ja pienten kuntien osalta. Lisäksi tulisi pohtia tarvetta **valtakunnalliselle strategialle liikunta- ja urheilutapahtumien, katsomoturvallisuuden ja liikuntapaikkojen turvallisuuden edistämiseksi.**
12. **Panostetaan liikuntapaikkojen ylläpitoon turvallisuuden takaamiseksi.** Kuntien tulee käyttää resursseja uudisrakentamisen lisäksi nykyisten kohteiden riittävään ylläpitoon. *(suositus erityisesti OKM:n hallinnonalalle)*
13. Lisätään **tutkimustietoa maahanmuuttajien liikunta-aktiivisuudesta ja seurataan aktiivisuuden kehittymistä.** Jatkossa on tärkeää, että tämä tieto on erityisesti kuntien käytössä, kun kuntien vastuu kotoutumisen edistämässä kasvaa vuodesta 2025 alkaen.
14. Edistetään kotoutumista poikkihallinnollisesti yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kiinnitetään huomiota, että **kuntien kotouttamisohjelmissa huomioitaisiin entistä vahvemmin kuntien liikuntapalvelut ja liikunnan merkitys osana maahanmuuttajien kotoutumisen palveluita sekä yksilöllisissä maahanmuuttaneiden kotoutumissuunnitelmissa käsiteltäisiin myös liikuntaan liittyviä asioita.**
15. Tuetaan yhdessä OKM:n, järjestöjen, seurojen ja kolmannen sektorin kanssa **maahanmuuttajien valmiuksia ja tukitoimia**, jotta mahdollisuus harrastamiseen toteutuisi osana kotouttamistoimintaa. *(suositus erityisesti OKM:n hallinnonalalle)*

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

LINJOJA LIIKUNTAAN VUODESTA 1920